Alea pitka.

PANEGYRICVS LVDOVICO XIII. DICTVS.

ATtigiſti gloriæ verticem, REX INVICTISSIME, adepta es votorũ ſummam, fortunatiſſima Gallia, tenes faſtigium dignitatis, Chriſtiana Religio. Bellum illud aliquando confecimus, ad quod vnum, toto ſeculo communia omnium vota, priuata ſingulorum ſtudia, publica comitiorum conſulta, ſacrorum auguſta ſolemnia, Regum expeditiones innumeræ, multorum, terra marique contentio præliorum; belli, paciſque quotidiana conſilia; Reipublicæ demum totius rationes, motus, ſenſus vniuerſi referebantur:

ne quis possit ambigere, quin hoc vno cardine fortuna Ciuium, sors Galliæ, maiestas Imperii niteretur. Habet superbia suos gradus, ad extremum deuoluitur. postquam peruenit ad primũ; qui non nouit vltra crescere, ruere cœpit, nihilque tam propinquum est casui, quam quod est summum: cælum ipsum, quo nihil altius occurrit aspectui, fatum expectat, & momento sæpissimè perit, quòd ægrè seculum peperit. Sic illa iacent tot annis sudata perduellium propugnacula, dissipatæ sunt ingentes illæ Britannorum classes, vtrorumque iuncta cum extrema rerum desperatione incredibilis audacia corruit; terræ, maria, tempestates succubuerunt fortitudini Regiæ: locis demum vniuersis profligata Rebellio, simul omnia sibi sensit præter inferos esse conclusa. Quæ immensitas gloriæ, naturam totam vnius triumphi pompa traducere! vtque pauci homines parere

dice-

difcerent, elementis omnibus impera-re! Quod fi adhuc aliquis ex illa furi-oforum hominum turba, qui humanæ fidei defertores, fenfim à diuina defi-ciunt, de æternitate huius imperii du-bitauit; fateatur errorem fuum hodie, poftquam illud videt perduellionis ru-inis impofitum; feliciique commutati-one fatorum, à REGE LVDOVICO, immortalitatem regni, nominifq; Gal-lici confirmatam, ex quo hæreticus de-fertor occubuit. Cui enim cœlum aut Iubentiùs laboret aut gloriofiùs, quàm ei Principi qui Numinis hoftes euertit? Quem alium coronet ambitu feculo-rum, & temporum, quam eum, à quo tot laureis coronatur? Delubris eos co-luit Antiquitas, qui iftis minora fecif-fent, & pro Diis habiti funt apud fu-os, qui tecum, REX FORTISSIME, comparati vix homines viderentur. Quot tu ergo fana? fi vixiffes illis tem-poribus, neque te ad fœlicitatem no-

ſtram fata ſeruaſſent, quas ædes? quo numine conſecraſſes? Quam Religionem populis attuliſſes? Non ciues, vt aliorum ſolebant, ſic tuum funus expectaſſent, tempus illud ſacrificiis occupaſſent; ipſe viuus habitaſſes in templis, auxiſſes orbis cerimonias, & aris impoſitus, quibus auribus noſtra nunc percipis, eiſdem omnium vota gentiũ accepiſſes. Verum tu qui ſolidis abundas laudibus, hac inani ſuperſtitione non indiges. Non creſcit mendacio veritas; ad Superos, vita, non fama nos euehit, Tuis maior es incrementis, quàm fictæ religionis encomiis; mauis ſublimi demiſſione maieſtatem tuam extollere, quam abiecta ſuperbia, & ſordido faſtu deprimere. Gaudes conſcientiæ bonis, nullaque præterea re, quàm virtute, vis cæteris eminere mortalibus; adeoque diuina cum facias, humanam ſortem non erubeſcis. Faceſſat ergo vana hæc ſpecies religionis, ve-

tat

tat ipſa Religio Regis laudes ſacrilegio proſequi: quam ſunt illa deformia, quæ crimine ſtrantur; virtus virtute laudatur, nunquam conſecratur à vitio. Votis publicis Oratores alii ſuorum principum facta commendent, faciam ego vt intelligant vniuerſi, te tuis factis REX AVGVSTISSIME vota mortalium ſuperaſſe, & ſi vota vniuerſorum, quanto magis mea vnius præconia ſuperaſti? quidquid tamen de te dixerimus, dictum erit magnificè, quia nihil feciſti humiliter, & demiſsè; toties ampliſſimè laudaberis, quoties verè, quæ geſſeris narrabuntur; rurſuſque toties vera de te audies prædicari, quoties recitabuntur ampliſſima. Ornaſti tu tua facta, corrumpet qui meliùs ornare voluerit. Mitto igitur eſſe ſolicitus de cultu orationis, poſtquam tantus eſt ſplendor in ipſa materia. Narrabo ſine multo apparatu quos hoc bello hoſtiũ populos viceris; quam

rupem, quam Rupellam expugnaris; quas procellas, & maria fregeris. Sed adhuc necesse est scire, quod dicendi initium, quem modum facere debeam? non quod laudes tuas, quæ sunt immensæ, credam vllis terminis definiri posse: sed ne infinita fiat oratio, si in proferendis tuis trophæis, velim ire per singula. Sequar igitur in scribendo, ordinem agendi tuum, & cum magnitudinem hostis, quem oppressisti demonstrauero; tum pugnæ genus exponam, seriemque victoriæ.

Hostis erat vincendus ille, qui suopte ingenio semper elatus, nunc certè longo virium suarum vsu, & fortitudinis experimento, supra modum tumidus, certior sibi semper de victoria, quam de prælio videbatur. Erat communis omnium sensus: Rupellam, temeritate & audacia tentari posse; nulla arte, aut machinis capi posse; quæ hinc arduis quidem propugnaculis, fos-

sa præ-

ſa præcipiti, pendenti vallo, continuato aggere, denſa palude, molitione multiplici incluſa eſſet; illinc vero latiſſimo, altiſſimoque freto munita, cui proiectæ turres incumberent, & obiicerentur portæ, tranſuerſis trabibus, horrenti ferro, armatis nauibus, feralibus tormentis, ineluctabili catena vallatæ: adeò multiplici carcere debuit, antequam moreretur, includi rebellio! quæ ſe virtute tueri non potuit, debuit machinis, & quæſita munitione defendere. Quot dementia vallis indiget? ſeipſam innocentia ſine cuſtode tutatur; impietas nullo arcium munimento ſecura eſt. Mediis ſoluta Rupella viuebat in vinculis; ſemper pauida, quia ſemper rea: ſemper de præſidio ſollicita, quia conſcientia ſceleris ſemper obſeſſa. Accedebat vis annonæ incredibilis, vini, frumentique numerus ingens, apparatus denique rerum omnium, toto ſeculo meditatus. Nimirum

rum omnia ſibi neceſſaria timor putat. Præſtò erat exercitus in Occitania, reliqui ſigno dato in caſtra venturi, palam, & publicè dicebantur. Subſidiorũ præterea oportunitates innumeræ, robur Angliæ coniuratæ, præſidiarius miles erat intra mœnia receptus, vt pugnarent exteri, ciues ſine periculo triumpharent. Non obſcura erant iurata ſociorum auxilia, & cæterorum hæreticorum variis locis factiones; petebatur hæreſeos caput, quiſque manum obiectabat. Procerum etiam quorundam, vt rumor tulit, enormes coniurationes celebrabantur, illius nefariæ ſocietatis tabulæ, perduelliumque ſicariorum adſcripta funeſtò catalogo nomina circumferebantur, confæderatorum dignitas (ſi in proditione patriæ aliqua dignitas eſſe poteſt) famam, nomenque ſceleribus colligebat; quem deterrebat atrocitas facti, facientis authoritas inuitabat. immenſas quaſdam

habet

habet vires ad persuadendum nobilitas generis. Speciosa sunt crimina, quæ in purpura nutriuntur. Ad hæc infinitis bellorum sumptibus, Regis exhaustum erat ærarium, nobis tum classis nulla, quadriremes iam pridem dimissæ, caritas annonæ hoc tempore summa, frugum interitus, vrgens fames, grassantes morbi, pestis locis omnibus multa: malos premebamus, malis obruti; obsidebamus paucos, omnes obsessi; vix licebat vivere, & vincere volebamus. Augebat infinitè superbiam hostium longa belli experientia: quippe qui non solum olim sæpè, modo cũ Anglis, modo cum Batauis, partim cum Hispanis, partim cum Lusitanis conflixissent: sed & nuper Regis classem tum oceani, tum mediterranei maris copiis instructissimam duobus prælijs fortiter sustinuissent: Quis in tanto apparatu Rupellæ sensus? Eo deuenerat impudentissima Ciuitas, vt dudum

cæteris

cæteris gentibus cladis metum inferre, regum purpuram, leges, & oracula conculcare, Reipublicæ ſuccum, & ſanguinem exhaurire, cædes, & incendia circumiectis regionibus, & agris obiicere; antiquas Druſiaci prælii, Dionyſiaci, Iarnacenſis, Moncontorique tragædias renouare facile poſſet. Tantum erat in impudentia roboris, tantùm virtutis in ſcelere! Rupella reginam agebat imperare docta, quæ nunquam parere didicerat. Adminiſtrabat omnia, ſumma auctoritate: cœtus prouinciales indicebat, militem tùm domeſticum, tùm externum conſcribebat, prouincias, præfecturaſque diuidebat, ius cudendæ monetæ ſibi arrogabat, inurebat ſigillo, ferebat edicta, imperabat pecunias, portoria exigebat, in omnia demum tyrannico dominatu inuadebat; vt incertum videri poſſet, pluſne Regi per auctoritatē, an ſubdito per crimen, audaciamque liceret.

ſceret. Horrebat immaniter Rupes iſta, celſaq; fronte creſcebat in dies, vt ponderoſius rueret: periculis ſuperbiam animabat, erigebatur denunciatione bellorum, vel ipſa ſanguinis ſpecie paſcebatur; decernere videbatur illi triumphum, quicunq; prælium indicebat; maiorq; perſuaſione quam robore, nunquam ceſſabat ab iniuria, ne cauſæ bellorum interirent; ſcelus alebat quotidie, vt vel crimine prælia naſcerentur. Quis tandem hanc arrogantiam, hos ſpiritus frangeret? neſcit timere, quæ tanta ſperat, neſcit cadere, tot victoriis inſtituta. Vbi periculum, inquit, ſi noluero periclitari? vbi hoſtis, ſi ipſa mihi non fuero inimica? didici vincendo quid poſſim. Sic plena ſui Rupella ſe impudenti ore iactabat.

Mouebat illud nos quidem, cum nobiſcum funus iſtud domeſticum viueret, pænè tamen verebamur fateri

dolo-

dolorem nostrum, miseriæq; maioris metu, vix licebat in communi miseria, vultum portare fortunæ. Sedebat enim in regni visceribus virus illud, quod sine miserabili pectoris totius laceratione non poterat euomi; quodq; nisi euomeretur, Respublica non poterat conseruari. Oppresserunt Pannonas Hunnii. Græcos Turcæ. Italos Ostrogothi, Hispanos Visigotti, Syrios, & Ægyptios Saraceni, sed illorum immanitas cum rebellium hæreticorum furore comparata, humanitas dici possit. Ferebamus iugum Franci, quæque cæterarum gentium seruis dat Gallia libertatem, ipsa seruitutem à subditis quodammodo tolerabat! adeò probrum illud imperii, nec ferri poterat, nec auferi! Quid? non desperat propterea Carolus IX. sed anno milesimo quingentesimo septuagesimo secundo, colligit totum robur imperii, florémque nobilitatis, conscribit numero-

merosum exercitum, vim tormentorum maximam rotat, immensos sumptus facit, Ducem Andegauensem copiis præficit, qui illo bello Rex Poloniæ electus, felici sceptrorum, ordine venerandum Henricorum nomen, & seriem aucturus erat, & ab Sarmatico illo tyrocinio maior venturus ad Galliæ principatum. Is Rupellam aduolat, castra metatur, copias explicat, vrbem vallat. Proh tempora, quam me labẽ refricare cògistis! Erat in armis pro rege, regis ipsius frater, Dux præstantissimus; arma Rex Nauarræ coniunxerat, Henricus ille, nondùm magnus, qui & ipse feliciter successit in regnũ. Aderant viri principes Condæus, Contynus, Duces Montispenserii, Guysii, Aumalæ, Niuernenses, Longauilæi, Bullionii, aliique toto regno proceres infiniti accurrerat ex mandato regio fortissimus ille Biro cum cohortibus octodecim, turmis equitum septem, machinis

chinis muralibus vndecim. Quid præterea? quinquaginta millibus armatorum Rupellenses obsidentur, tormentis sexaginta, nulla intermissione murum quatientibus, vrbs oppugnatur, parte alia suffocatur, alia quassatur: fit labes ingens, & à vetusto vrbis fonte ad Euangelii propugnaculum,(quod vocant) mœnia lacerantur, turris Cogniensis à fundamentis euertitur, nouies in Vrbem irrumpitur, nouies, Rupella, collata in vnum omnium signa sustinet. Quid tandem? cecidit in irritum totus ille quam magnus fuerat apparatus, stetit Rupella nondum benè degustata, fusæ obsidentium copiæ, mutilati non pauci, trucidati innumeri, obtrita prima acies, lacerata proxima, territa dissipataq; postrema, viri principes multi miserabiliter cæsi, missa è tormento pila Dux Aumalæ interfectus, Dux ipse Andegauensis pœnè illa clade implicatus, nisi excussum in il-

lum

lum plumbum, fidelis Armiger, nomine Vinsius, interiecto corpore recepisset, ac demùm vndecim millia nostrorum, calamitosa strage deleta. O rupem hominibus inaccessam! O formidabilem hostem! O inexpugnabilem ciuitatem! qui pugnantium cumuli! sed qui tumuli sepulcrorum! accesserunt innumeri, facile fuit numerare qui recesserunt. O rupes! O clades! O funera! illa tamen Rupella, rupes: illa, ille victor populus, populus ille: tot ferè palmarum, quot capitum, tibi, LVDOVICE, relinquitur debellandus. Hic habes Cannas Annibal, hic Actium Auguste, hic Ciliciam Alexander, hic Carthaginem Scipio, hic Pharsaliam Cæsar. Accedant recentes omnes expugnatores arcium, & ampullati rerum gestarum amplificatores, suas expeditiones conferant cum obsidione Rupellæ. Verrucam iactant vnum scilicet terræ iugerum. *De quo*

quis

quis viso, dicere possit, ubi est? Ostendam suam ostentant, illudne receptaculum paucorum de naui hominum, & exilium piscatorum? Rhodum insulam memorant, sed interceptam, & Christianorum Principum auxilio destitutam: Iuliodunum afferunt, sed vasto murorum ambitu difficile ad tuendum: Melitam prædicant, sed belli casibus superiorem: Viennam loquuntur, sed inexpugnabilem Solimano: Metas celebrant; verè metas, quas antiquo opere malè munitas, Carolus tamē Quintus, centum armatorum millibus, fretus, non potuit transgredi. Nos Rupellam dicimus expugnatam à LVDOVICO, cæteris omnibus insuperabilem: Rupellam, inquam, non vastam amplitudine, non desertam infrequentia, non pressam angustiis, non rudi defensam milite, sed in Regni finibus sitam, confæderatis gentibus finitimam, omnibus belli præsidiis oppor-
tunam

tunam, veteri quidem, ſed multò magis recenti munitione formidandam: cuius portus non ſit accerſitus, foſſa quæſitus, vt Antuerpiæ: non inque commodus, & difficilis, vt Iccius, non periculoſus, vt Oſtendæ; non vaſtus, vt Græciæ ſinus: ſed tum loci natura, tũ arte omni firmatus, vt incertum eſſet, plus naturæ deberet, an arti; dum ars naturam ſuperaſſe, naturam nullum arti locum reliquiſſe videretur. Tantus nimirùm eſſe debuit, qui ad armã Regem tantum adigeret, alteri enim ſit inuictus, neceſſe eſt, quemcumque LVDOVICVS oppugnat, qui cęterorum ducum deſperationem in victoriam vertit, & per aceruatos confectorum hoſtium cumulos, ſuorum currus agitat triumphorum.

Metuenda quidem erat difficultas cingendæ ciuitatis, procelloſiſſima præſertim anni tempeſtate: timendus hoſtilis exercitus, qui aderat è regione

Rupel-

Rupellæ, Anglus ille, mari cedere nescius, infinitis naualibus præliis victoriisque superbus: moram fecisset alteri locus ipse, (qui stagnanti palude simul insalubris, atque subsidens, solius obsessuris erat relictus: occurrebat ingenium accolarum, quorum maxima pars, vt erat hæresis labe corrupta, ob ipsam quoque viciniam poterat esse suspecta: commouebant omnes, priscæ tùm externorum, tùm ciuium nostrorum historiæ, qui tot tamq; numerosis exercitibus instructi, toties frustra cum Rupella contenderant: videbat Rex ipse rebellium horrea cumulari expilatorum populorum commeatu, spolia prouinciarum in vrbem quotidie comportari, quodque grauius erat, non uno prælio rem posse confici, sed locũ, stagna, paludes, æstuaria, turbines, imbres, procellas, terras, maria, desperatosque rebelles, esse ante superandos, quàm Rupella potiretur. O difficultates

cultates immensas! o inextricabiles series præliorum, laboresque perpetuos! quem non ista moles rerum oppressisset, quæ Regis animum omnib9 difficultatibus celsiorem erexit? An putatis hoc aspectu negotiorum, bellorumque nexibus esse commotum? audite quæ dixerit, dicturi seculis quæ audiistis. Ibo, inquit, ibo maioribus meis maior, & nobile posteris argumêtum. Tulit superior ætas, quod secutura non feret; pareant, aut pereant quos Deus nostro subiecit imperio; ad pedes cadat, qui mecum ad manus venerit, & infelix congressu, nobilitetur interitu. Hæc oracula lituis, & buccina commutauit, conclamatum est ad arma, contractus exercitus, Rex ipse nondùm è graui morbo receptus, cum lectissima nobilitate fudit se Parisiis, militem rapuit, Rupellam aduolauit, tenuit, cinxit, perdidit. In quo quid primum nos mirari iubes, Imperator?

exor-

exordium belli, an exitum? celeritatē aduentus, an constantiam obsidionis? hostis audaciam, an fortitudinem tuam? vtrumq; certè stupore dignissimū, nisi quò teneor promissi reus, & necesse videtur seriem recitare totius belli, cuius difficultatem exposui: nos satis, superque hostis audiuit, te videat aliquando: gaudeat Rupella de robore, dum te intuemur hoc altero orationis loco, de illius contumacia triumphantem.

Erat, vt diximus, concisus æstuariis locus, in quo vno cástra metari Rex poterat, paludes interectæ admodum insalubres, cælum crassum, solum lubricum, stagnum mutum. Proh superi, per quot bella, ad vnum bellum est ventum! Quoties certatum est, vt semel certare liceret! Stagna oppugnauimus primùm, antequam procellas expugnaremus; hæsit in palude, nostræ militiæ rudimentum, vt in Oceano victoria

ctoria tota consisteret. Solum arrisit disciplinæ, cælum affulsit victoriæ, locus ipse visus est dedisse locum virtuti. Castra montibus vallauerit Annibal. Tamerlanes in Vrbis modum ædificarit, Attila militaribus pellibus obruerit, saracinis Græci, curribus Germani, testudine Romani se texerint: tu, Rex inclyte, qui nolebas suffurari victoriam, in aperto campo sedisti: In hac, inquam, æquata planitie, noster explicatus, exercit9, vt hostis implicaretur; Inferũtur signa, ne lateret aduẽtus, Vrbs ex itinere salutatur adeò expetebatur. Dum hæc geruntur, miles sortiri vultu perduellem, terrere gestu, spe ipsa diripere. Nutasti, credo, furiosa rebellio, cum te, foris LVDOVICI IVSTITIA, domi, conscientia sceleris obsideret. Impalluisti, quæ ruborem amiseras, nunquam alba magis (quippe te Vrbem Albam prædicas) quàm cùm alba Imperii Lilia suspexisti. Sed quò

à rege

à rege disceſſimus? immo verò quò Rex diſceſſit à nobis? auolauit celeritate victoriæ. En iam toto Rupellæ ambitu ſe maieſtas illa diffudit. Virtus nullis limitibus continetur, ſed impatiens clauſtri, vltrò ſe iactat, ſui nominis, & numinis explicatrix. Parum fuerat ſcilicet labore ſuperaſſe loci naturam, niſi artem victor noſter ingenio ſuperaret. Toto igitur continenti propugnacula iubet excitari, aggeres extrui, vallum duci, triumque leucarum circuitu, Rupellam foſſis, iuxta, & interpoſitis ſtatiunculis, ad communicationem armorum circumſcribi. Secuta eſt Ducis imperium celeritas operis inuſitata, hic vallum ferre, ille cæmenta conuehere, lapideſque portare, palum alius defigere, alius humum egerere, ceſpite moliri tectum, fingere, inducere, cumulare, exaggerare; ſui quiſque gradus obliuiſci, dignitatem labore metiri, meritum opere,

re, maior ille prædicari qui actuosior, ille præfici qui plus aliquid perfecisset, pro se quisque demùm contendere ne illo laboris certamine vinceretur. Addebas interim fatigatis alacritatem, humanissime PRINCEPS, omnium onera vultu portabas, laborem nutibus subleuabas, opus laudibus compensabas. Quid extulistis tantopere prisca monumenta Dionysium, quod sexaginta millia operarum exerceret, cum mœnibus areas Syracusanas ambiebat? quid Neronem historici, quod humeris corbem ferret, cum Isthmum Corynthiorum persodiebat? quid Caracallam annales, quod semper laboris initium faceret, cùm in castris agebat? quid Manuelem Commenum, Græci, quod saxa veheret, cum Doryleum renouabat? quid Constantinum, Romani, quod terram foderet, cum magnificentissimi templi fundamenta iaciebat? LVDOVICVM habent Galli, qui sin-

ſingulis militibus adlaboret, tantùm ipſe conficiens operis, qua ;tùm imperet vniuerſis: architectus in opere, miles in vallo, dux in agmine, vbique Auguſtus. Sed, vt video, dedignaris hanc laudem, ſapientiſſime REX. Tua tantùm eſſe putas, quæ tecum nullus alius fecerit; mauis ferre virtutis, quam laboris encomium, illa in te egregia, hic tibi communis cum milite fuit. Pugnauerat Imperator ingenioſa compoſitione caſtrorum, reliquum erat, vt diſciplina, & ordine militiæ triumpharet; ſcripſit ergo militibus ſuis eas leges, quæ, vt ſibi ſcriberentur, contendere ipſi debuiſſent; docuitque priùs vincere morum integritate, quam firmitate neruorum. Et quidem quiſquis in hæreticos pugnaturus eſt, debet virtute, quàm manu certare validiùs. O nouam bellorum faciem, nouumque genus oppugnationis! hactenus creditum erat, peruerſo, & præpoſtero præliorum

liorum vsu, bellum sine cæde, sine facinore, sine contumelia numinis geri vix posse; sed ex quo nostrum militẽ vidimus à cruore, à libidine, à conuiuio tàm alienum, credi cæpit inter ipsa arma, locum esse virtuti, scelusque non stipendiarium esse belli, sed voluntarium administrum arbitrii. Quid? quod totum exercitum concolori veste donauit: vt qui corporis cultu similes essent, solo animorum ornatu distinguerentur; & quantùm alii bombyce, & purpura nitere amant, tantũ ipsi virtute cæteris eminerent. Ibant olim milites in aurea veste sub Antiocho, in picta chlamide sub Sertorio, in purpurea sub Cleomene, in expolitis armis sub Cæsare, in rubenti sagulo sub Artaxerxe, in candenti tunica sub Cyro, in scuto puniceo sub Agesilao, in fibulatis aureo caligis sub Aureliano, in amictu argentea cruce signato sub Constantino. Ierunt no-

ſtri ſub LVDOVICO, in veſte non ad delicias molli, non ad pompam ambitioſa, ſed ad militare robur, & pugnam accincta: ferro, non auro miles indiget, bellum ardore geritur, non nitore.

Interea dum veſtem militum contemplamur, nudata eſt ſuis arboribus, vitibus, hortis, ſegete, ſepibus, tota quæ ad Rupellam eſt planities, diſtributus in claſſes, & manipulos exercitus, defixa ſigna, obtentæ pelles, ſubſtricta longo ambitu propugnacula duodecim, inter ſe foſſis continuata; diſpoſitæ ex intervallo, vigilibus, & excubitoribus ſtationes deſcriptione multiplici, rotundæ, quadratæ, extantes depreſſæ, proiectæ, ſubductæ, lunatæ, cyclicæ, hemicyclicæ, triquetræ, quadrangulares, variæ; perduellis denique ciuitas omnî à terra aditu prohibetur, cauendum eſt tantum ne euadat Oceano. Nondùm, vt fatear, qua parte

vaſtiſſi

vaſtiſſimo ſinu alluitur, concluſa erat, ſed adhuc ſedebat in portu, quia portum nondùm claſſe tenebamus: quamuis enim ex vtroque littore fortiſſima caſtella obiicerentur, vnde multa, vno ordine tormenta in nauigia detonarent, peruium tamen erat mare, & facilè vltro citròque commercium. Quis hanc Rupellenſi eripiat facultatem? Venerunt quidem ſuppetias exteri, vt hoſtem ab inſulis noſtris expellerent, ſed ſeriùs appulerunt, ſiue quòd grauiores naues ducerent, ſiue quod obſeſſam inſulam (quam ream eſſe omnes intelligunt) vnus LVDOVICVS IVSTVS poſſet abſoluere. Etſi verò noſtra felicitas inuidit illis victoriæ gloriam, hoc tamen fortiſſimi iudicandi ſunt, quod ſoli mare tenuerint, quod eos non expectauerit Anglus, quòd nullus obſtiterit; & qui tardiùs veniſſent, priùs vicerint hoſtem, quam viderint: eſt inexperti temerè in nego-

tia ruere: lentè festinare, sapientis. At at, dum ista præsidia moras trahunt, tenet Oceanum Rupellensis, eripienda sunt illi maris effugia. Hùc agite vestros myoparones, minutissimosque pontones Armorici, hùc scaphulas, & lembulos Aquitani; hùc aphractula, & actuariola Cantabri; plus Gallus poterit in liburnis; quàm in rotundis, & constratis nauibus Anglus. Ita factum est, non sine omnium stupore, nauigiosis lembulis, myoparunculis vectariolis, celocibus, celeribusque cursoriis mare tenuit LVDOVICVS annum ipsum pugnare paratus, si hostem is animus habuisset. Quis credat epibadibus cataphractas, lintribus rostratas Britannorum classes sustineri potuisse? Fuerit illud ad fortitudinis speciem, erit quod sequitur ad terrorem.

Non satis erat classibus insultasse, nisi insuper insultasset Oceano: machinatus est igitur aliquid quod homines

ſatis mirari non poſſent, ipſa maria pertimeſcerent. Intelligitis quò mea ſpectat oratio, iamque ſuſpicitis ædificatum in æquore vallum illud, carceribus frenatos impetus indomiti hactenus pelagi, ne rebelles à iugo ſe liberos fortè putarent, vbi mare libertatem amitteret. Quis poſterorum, cum legerit, humano conſilio factum putet? quis perduellium, cum viderit neget pelagus iuſtitiæ ſtipendiis militaſſe? quis barbarorum cùm acceperit, teſtes oculos non adhibere volet ad fidem? Illi ipſi qui quotidie, videbant formidabiles illas moles, qui pedibus calcabant, qui militares in illis excubias agebant, ſuis ſenſibus non credentes eò laborabant perſuaſione pertingere, quo Regis fortitudo peruenit. Facienda moles erat, quæ totum ſuſtinere Oceanum, nec fluctuum aſſultibus verberata, nec æſtûs inundationibus ſuperfuſa, obrutaque titubaret. Pii

Principis erat, hoc patrare miraculum, nemo id si maximè vellet, præstare potuit, præter LVDOVICVM XIII. qui primus voluit, quod potuit solus. Mare impatiens operis videbatur, nisi immensi laboris potentiâ victum esset; disceretque per gradus subigi, & sæuientis freti inclementia imperioso freno coërceri. Vnius numinis est, mutare sedes elementorum, æternosque rerum cursus obice temporario sistere: paret DEO natura omnium parens, cæteris hominibus imperat, Summa erat altitudo maris, sed altius ahuc Regis ingenium; rapidus vortex, sed stabile consilium Ducis; dubii casus, sed certus, & constans militis animus, varii vnd equaque metus; sed vna omnium spes, faciliùs esse nostro Principi, quæ vellet efficere, quàm, quæ efficeret velle, qui rerum successus sua voluntate definiens, etsi maiora quàm cæteri omnes fecisset in Gallia, fecerat tamen semper

ſemper minora, & minora viribus ſuis. Quid? iaci cœpit illius prodigii rudimentum quâ parte fretum erat angustius, ſatis longo tamen interuallo ab Vrbe diſſitum, ne ſi remotius eſſet, architectorum laborem vinceret profunditas alueì; ſi vicinius, labore hoſtium vinceeretur, & noceret propinquitas teli. Principio igitur defixæ ſunt ad continendam futuram ſtruem parte omni trabes ingentes, aliæ transuerſæ & decuſſatæ, vt demiſſos lapides ingenioſis quaſi brachiis amplecterentur; erectæ aliæ, vt primos impetus frangerent, vndas ſupercilio deterrent; quædam in quadrum ductæ, commiſſæque quadrando; ſtabiliendoque operi, quædam in propedem, talumque proiectæ, vt illa machinarum decliuitate, mollique deiectu clementiùs fluctus exciperentur, ipſoſque inoffenſos, inoffenſa molitio refunderet pelago Ingeſſa ſubinde generis omnis ſabur

ra, maxima vis lapidum temerè iacta in profundum, ſuperaddita cumulo prægrandia pondera, nondùm tamen oppleri potuit barathrum, ſed dum helluatur accepta, nouis pabulis inhiat, quin ponderibus attolitur, effunditur, & amplificatur in vinculis: inſaturabilis, nempè quædam eſt fames, inexplebilis alueus, & aluus Oceani parte omni fauces aperit, quæ pabulū obieceris, hac vorabit, & ſaturitate voracitatem accendet. Quis illius intemperantiæ modus ſit, & finis difficultatum? oppoſita quidem fluctus eluctabantur repagula, ſed adhuc ſoluta machinatio ſine compagibus erat, ſine commiſſura, ſine cæmento, ſuis tantùm librata, firmataque ponderib9; hiabat male materiatus murus, aquas tranſmittens; conſerti ſine ordine lapides cum fluctibus voluebantur, & trahebantur in præceps; temeraria demum, & indigeſta illa ſubſtructio, nullo ni-

lo nixa fundamento, hosti risus ciebat, metum afferebat militi, animos addebat Regi, qui malit cùm natura luctari, quam cum fortuna triumphare. Neque verò diu stetit sine nexu fabrica, sed seipsas aquæ prodiderunt, quæ dum se in rimas saxorum insinuant, & crudum parietem interluentes tentant inconditam laxare compagem, secum cœnosam vliginem conuectabant, & luto, quouis glutine tenaciori congeriem aridam officiosè adstringebant: peruium murum repererant, sed aquis succedentibus limo incrustatum relinquebant: transibant fluctus nunquam rediturі, & rimas implebant, qui labes facturi videbantur immanes. Quid porro? hactenus successerat labor, sed (vt fert natura magnorum operum) difficultas crescebat in manibus, & quæ fuerat initio maxima, maior erat in progressu: Etenim quò magis ab utroque littore molitio

rece-

recedebat hoc gurges altior erat, & quemlibet aggerem vasta vorago sorbebat auidiùs, æstus ipse turbulentiùs agebatur? insana fluctuum volumina medio alueo atrocius bacchabantur nostraque repagula quasi sibilis explodebant, mugitibus indignabantur. Iam deficiebat materia qua tam ingens charybdis impleretur, & nisi latomiæ fuissent supra quàm credi potest vberes, & fœcundæ, periculum erat ne lapidum penuria fabrica nostra penderet, sed tam diues vena fuit vt ipsa saxa sub manum, ferrumque subolescere viderentur; cæduum esse dixisses lapidum nemus, quod depastum sylue sceret, grandesceret imminutum: Hac tam fertili, & copiosa officina fretus maturare cępit Imperator obsidionem aquarum, lapidicinas recentes aperiri iubet, nouas rupes exscindi, omni contentione opus vrgeri, conferri fragmina montium, syluas adhuc inge-

ingeri, totas terras vndis inferri, glebas ſaxis, ſaxa aggere, aggerem nemore, nemus ſcopulis, ſcopulos montibus aceruari: obuiam igitur materiam pro ſe quiſque rapere, molaria pondera in mare voluere, terræ penetralibus pelagi viſcera ſaburrare, elementum elemento confundere. Stetit illa tandem vaſta, operoſaque ſubſtructio, veluti porticus toto eminens pelago continenti ordine fabricæ, niſi quod in medio ſalo apertus erat tolerabilis aditus, ne omninò maria deſperarent. Nolebas enim prohibere, REX PRVDENTISSIME, ne fluctus laberentur vlterius, ſed cohibere rebellionẽ, ne iterum elabi poſſent; duxiſti quippe ab utroque littore molitionem directam, ſed medio alueo pendere iuſſiſti abruptum opus, aggeremque continuare noluiſti, vt omnes intelligerent, non quantùm poſſes, ſed quantũ velles feciſſe te, qui poteras æſtum-

fre-

frenare qua iussisses, cui viam faceres quà volebas. Iter vndis reliquisti, vt rupto muro contumacem vrbem cumulati fluctus inuadentes, pergerent ad rebelles tuæ fortitudinis nuntii, spumantique fremitu loquerentur, quàm ægrè, sinuoseq; transissent: Quanquam enim medio moles hiaret Oceano, defendebas tamen interuallum illud, multiplici lignearum machinarum ordine, & hinc quidem quà se mare latiùs aperit, longa serie candelabrorum, vt vocant, naufragiis prælucebas: Inde verò quà itur in Vrbẽ, demersis onerariis, iunctoque nauium inædificatarum rudente, hiatum incluseras, vt nullus accederet, qui firmitatem operis non probaret, ibiquè fortior esse videreris, vbi vel robur muri defecisset. Sic mare nauibus, freno, machinis, obice, milite, ponderibus tenuisti. O conuulsos cardines rerum! O domitas naturæ vires! O humana mira-

miracula! hæsit in lubrico firmissima moles! non fluctuauit imposita fluctibus! vortices fregit ipsa non fragilis! ruentis pelagi fremitus audiit statio surda, quæ dum obluctatur oceano, argumentum furoris est hosti, exemplum constantiæ militi. O nunquam audita prodigia! stant aquæ! fluctus ipsi pendent! credo admiratione librati, contra natant terræ, non nutant tamen, sed in naufragio portum tenent! Nostri milites pedibus ire, qua nulla præcessit exemplo, nulla sequutura sit ætas ingenio? tormenta rapere quà vorticè rapitur vnda citatior! excitare tempestates in sicco! portum in tempestatibus collocare! ignes in aquis accendere! terris maria sociare! Est adhuc in ista oppugnatione, quòd plura quàm expectaremus, regem perfecisse miremur, nec illis similem extitisse, qui nihil detrectent, dum nihil impleant operis. Satis erat nobis, si superioribus annis

prætendi freto catena ferrea potuisset, quæ maris commercio interdiceret hostibus; vt autem Rex tot onerarias in mare demergeret; vt tot muralibus machinis, missilibusque littus vtrumq; defenderet: vt trabes illas solidissimas nexis capitibus excitaret: vt crudo aggere, glebisque structilibus tam firmũ Inctamen procellis obiiceret; vt super his molibus, fluctuantique vallo suum armamentarium collocaret; vt sine classe, classem Anglorum, classem vndarum, classem turbinum retardaret, nullus ausus esset optare. Rex solus votis omnibus maior, reflantibus licet Aquilonibus, & contra nitentibus frustra tempestatibus perficere potuit. Quoties enim procellas infremuisse putandum est, & immanes aquarum moles nostris molibus opposuisse? vt canes, sic fluctus obiectis lapidibus adlatrabant; morsu inuadebant, sed inani; Irruebant odio turbulenti, recedebant

metu.

metu exalbeſcentes, & ſpumei, viſo hoſte timidi, qui ante pugnam tumidi ferebantur. Alii repulſam iniquè ferentes, immani ſe ſupercilio tollere, vallum ſaltu tranſmiſſuri; alii verſo in ſuccedentes vndas furore eas vorticibus abſorbere, tardare, & fugare ſe inuicem, vt poſtremum agmen in bello ſiſti, fugariq; ſolet, cum fractum primum occurrit: Illi furere acriùs, & toties victi, toties rebelles, renouare conflictum; Iſti demum deſpondentes animo, ſe victrici moli ſubmittere, & tumore in reuerentiam mutato libare oſcula, blandiſque illapſibus adulari. Scio multis olim fluminibus impoſitos pontes, & ſæpe calcatam à magnis Imperatoribus aquarum eſſe ſuperbiam, ſed hi omnes aut in opere ſtatim, aut breui ab opere corruerunt. Iunxit Helleſponti quondam anguſtias connexa claſſe, celebris ille Perſarum ductor, ſed quid factum illud habet miraculi,
cum

cum hæc ſit natiua claſſium ſedes? ſimili nauium contabulatione Baianum ſinum ſtrauit tertius ab Auguſto Imperator, ſed utrum maius videtur, puppes intuliſſe, vel terras Oceano? fecit in Munda flumine Iulius Cæſar ſtrage cadauerum aggerem, ſed ipſi fluctus mutauere colorem ſuum, illum obicem erubeſcentes: Adiit quoque Tyrum Alexander nauigabili ponte iuncturus inſulam continenti, ſed diu fluctuauit illud opus ſine fundamento, idq; ſemel hoſtis incendit, non ſemel æſtus abripuit. Legimus etiam ſaxeis pilis caſtigatam à Traiano, & Conſtantino Danubii Rheniq; ferociam, ſed arduum non eſt fluuiis ſilentibus inſultare: aquas Baias ad Auernum lacum deducere tentauit Nero, ſed hoc potius cõducti foſſoris inuentum eſt, quam Romani Imperatoris, qui tantillo tamen negotio victus, opus abiecit. Vni quippe LVDOVICO conceſſum eſt ex omni-

mnibus hominibus, non accerſere riuos non foſſas ducere, non aquas auertere, non pontes iungere, non naues copulare, non paludes exhaurire (in quo quæ poteſt eſſe tanta victoria?); ſed ipſos fluctus, quàm ſpurci ſunt, maria, quàm procelloſa, tempeſtates quam turbulentæ, obice facto concludere. Velit fortaſſe in laudis iſtius partem Maximianus Imperator accedere, quem Rhetor Belga neſcio quis, Galliarum Vrbem portu inſignem oppugnaturũ, defixis in ſinus aditu trabibus, ſaxiſq; ingeſtis, inuium nauibus locum reddidiſſe commemorat: at illa clauſtra (vt eiuſdem Rhetoris verbis vtar) qui primus inſiluit æſtus, irrupit, totaque hæc obiecta fluctibus moles, quaſi ſigno dato, ac peracta ſtatione dilapſa eſt. Nefas eſt autem ſimile quidpiam de noſtri Principis opere ſuſpicari, ibit miraculum iſtud ad poſteros? ſeſeque ferẽt immortali fronte noſtra repagula, fortiora

tiora procellis omnibus, ipſoq; profundo profundiora. Optarint Maiores noſtri, vt iſtud aliquando fieret, quod ipſi facere nequiuerunt: ſcient nepotes fieri poſſe, quod factum eſt: furoris ſui terminum inuenerit pelagus, terminus hic, terminum non habebit: monumenta fient, poſtquam clauſtra eſſe deſierint: pœnas qui viuunt rebelles ſentient, qui venturi ſunt aliquando pertimeſcent: docebitur omnis ætas ſponte verti elementa, vt rebellionem euertant, ruere fluctus, vt hæreticos òbruant, qui pati noluerint Regis Imperium, quod mare ſuſtinuit.

Sed parco prædicare victoriam quamdiu cum hoſte pugnatur. Ecce enim Anglus turbat adhuc, quantùm ſuperiori bello ad Ream inſulam imminutus eſt viribus, tantùm creuit audacia, ſuperbus dum corruit, animoſus dum multatur. Nondùm ſe à proxima clade receperat, cum victoriis noſtris inſtitutus

ſtitutus ad prælium tentauit ſemel atq; iterum noſtras vires primò facta excurſione, tum ſimulato impetu conatus perrumpere magis repagula. O ſtolidum, & abderitam! quaſi cum firmiſſimo muro, cum numeroſiſſimo exercitu, cum potentiſſimo Rege, illum ſuſtinere non poſſemus, cuius claſſem antea ſine nauibus fregeramus. Quanquam vt video, furore rebellium ad iſtam impudentiam animatus eſt. Erexerunt enim pro muris, proditores Patriæ Rupellenſes, vexilla Britannica, ô infamiam! victos, victi ipſi vocarunt in auxilium, ô dementiam! Lutheranos, Caluiniſtæ! Ciues exteros! Galli Anglos! ô deſperationem vltimam! ea vos ſigna ſuſtuliſſe (nefarii deſertores) quæ recens noſtro militi ludibrio fuerant! ſcilicet illa vos opportuit explicare, tum vt barbarorum eſſe, non Francorum illud ſcelus oſtenderetis, tum vt Rex noſter duos hoſtes vno

bello

bello conficeret, sic enim visus est eo-
dem tempore Gallos in Anglia, An-
glos in Gallia vincere. Venit fulmina-
ster Anglos, stetit in conspectu citra
iactum tamen, quia ferire noluit, sed
aspici: prospecta nostra mole hæsit at-
tonitus, illàc suos milites aditum in-
uenturos non credidit, qua vix ipsi flu-
ctus viam haberent, ratus occlusum es-
se nauibus mare, patere naufragiis.
Explicate tandem Britanni Consilium
vestrum, quæ causa aduentus fuit? quæ
tam diuturnæ moræ? quis arcanum il-
lud aperiat? aduolastis celerrimè, diu-
tissimê stetistis in anchoris: vela ex-
plicuistis, animos contraxistis: signa
multa, signifer nullus apparuit: Leo-
pardos vidimus in vexillo, lepores ex-
perti sumus in prælio: quàm similes vo-
bis, Angli, quam vestris nauibus dissi-
miles extitistis! vos animo pumiliones,
illæ coagmentatione, proceræ, hoc so-
lum habuistis cum illis simile, quod il-
læ tar-

læ tardæ ad motum erant, vos ad prælium tardiores. Ænigma fuit aduentus vester, planèducendi fuerant diuinatores qui soluerent. Alii non naumachiam, sed Bacchicam expeditionẽ esse dicebant, vino Aquitanico metuendam, in qua plus meri fundendum esset, quàm sanguinis: Alii visendæ obsidionis, alii orandæ veniæ gratia, nemo prælii causa venisse suspicabatur: Qui semel fractus est hostis contemnitur, non timetur: ac nisi prædones in nostras insulas emisissetis, dubitare potuimus essetne hominibus vacua classis vestra, quæ in oceano velut in mari mortuo iners, & otiosa consisteret. Puduit illos tandem ignauiæ suæ: reuerti in Angliam sine vulnere noluerunt, facturi plagis fidem audaciæ. Quis eos fortes putaret, nisi prouocante hoste pugnassent? quis cum Gallis crederet contẽdisse, nisi vulnerati redirent? Simulacrum ergo exhibuere prælii, quod

quod vt magnum non fuerit, fuit ta-
men honorificum nobis, Rupellensibus
Britannisque fatale: deduxere naues
in aciem, explicuere vexilla, machinas
disposuerunt. Gratulari sibi tam bea-
tam diem milites nostri, se victores di-
cere, ex quo pugnare liceret, increpa-
re tarditatem hostium, votis occupa-
re conflictum, equites littus tueri, pe-
dites molem: alii Rupellensibus oppo-
ni, qui exciperent erupturos: alii ad
Anglos præmitti, qui segnes irritarent:
quid? lacessitus Anglus celoces incen-
diarias ipse frigidus in nos misit: si-
gnum dedit buccinâ, sed receptui: to-
nitru tormentorum edidit, quanquam
non surdi eramus ad prælium: frago-
re pugnauit, & sibilo, sed contra ven-
tos: bombus fuit præterea nihil. Tor-
menta audiuimus, non sensimus: ignes
aspeximus, sed fatuos: fumum vidi-
mus, sed qui nobis splendorem affer-
ret, hosti eliceret lacrymas: ardeba-
mus

mus animo, dum pice, ſulphureque lucebat: lucebamus in armis, dum Andabata pugnabat in tenebris. Quid tu interea LVDOVICE? qua diligentia ſimulanti pugnam Anglo occurriſti? qua prouidentia tot naufragos ignes auertiſti? qua prouidentia terra, marique legiones inſtruxiſti? quàm aptè librari machinas, quam opportunè diſplodi imperaſti? quàm vnus fuiſti, quàm multiplex? quàm diuerſus in vno, quàm vnus in omnibus, cum ſimul Anglos laceſſeres? ſimul Rupellenſes obſideres ſimul de vtriſque triumphares? Ecquem verò nobis de tua ſalute metum iniectum putas, cùm tot periculis caput obiiceres, & tuo capite ſalus totius Galliæ verteretur? Meminimus; militi ſpeculam tibi editam molienti, vnde citra periculum periclitantes videres, iratum, imperaſſe te opus illud continuó deſtrui, cumque omnes à te deprecarentur periculum, addidiſſe: nol-

le te æstimari de milite, nec per quæ triumpharent cæteri, vincere: sed per quæ ipse vinceres, cæteros in otio triumphare. O si animus ille pugnasset! quæ hosti vulnera, quæ exempla militi, quæ argumenta dedisset historiæ? Sed qui hunc ardorem aspexit, incendium timuit, imò tuo vnius conspectu subactus hostis, recessit in fluctus, ne si appulisset, pateretur in terra naufragiũ.

Quid ad hæc fœdifragus Rupellensis, toto mari prohibitus, terris omnibus depulsus, orbe conclusus angusto, & orbe exclusus vniuerso quas restes iugulis attemperabat? quas in mari voragines ad præcipitium vestigabat? Imminebant Vrbi per gyrum duodecim horrenda propugnacula, quæ terrerent aspectu, fulminib9 terrerent: cernebantur tumulis impositæ longis suspectibus speculæ: ardui fossarum anfractus descensu ipso difficiles, ascensu insuperabiles occurrebant

bant: videbant inclusi perduelles enormia sibi quotidie parari ergastula, stataria castra dies lætos in pellibus ducere dispositas esse omni parte excubias: obiicebantur pro lorica castrorum munitiones lunatæ, cæmentitiæ gerræ, crudæ opere cespititio substructiones, casæ subterraneæ, valla protuberantia: patebant liliata Galliæ signa, quæ vel in suo candore perstringerent rebellium oculos: succedebant sibi maiori portento, quàm fide continuata miracula. Præterea nulli accesus nisi ad pugnam; nulli exitus, nisi ad exitium; nulla colloquia, nisi ad deditionem faciendam; miles vndique, & vndique miles: arcem fossa, fossam vallum, vallum speculæ, speculas statio, stationem desperatio, desperationem furca, vno mortis tenore, ordineque fatorum excipiebat: tenebantur denique fossis, aggere, vallo, ferro, cuneis, agmine. quid facerent? sed hæc tan-

tùm mali præludia. Accedebat vltima fames, telum quo nullum eſt, in bello crudeliùs, quia ſimul ignauè, & atrociter perimit. Iam commeatus omnis erat abſumptus; herbarum fibris ſolati erant inediam; radices in hortis, mures in rutis cæſis domorum, canum, equorumque morticina defecerant in ſtabulis, frixum, elixumque atro iure corium, & maceratas ocreas deuorauerant; letales venenorum ſuccos in cibum verterant, in deliciis erat cicuta, auro toxica vendebantur; citra pretium erat quod citra horrorem dici non poteſt, difficiliùs erat viuere, quàm perire, & in funeſto illo mortis, vitæque confinio, nec viuere licebat, nec mori. Nihil tam præſens quam fatum, nihil tam remotum erat: longa tabe longiora crimina multabantur: vita trahebatur ambage malorũ, & multiplicatis funeribus multiplicabatur in pœnam: mors denique cum

vita

vita consenserat, illa vt votum, hæc vt supplicium fieret. Tam misere hæretici viuunt, tàm ægrè rebelles intereunt. Reptabant in compitis homines strigosi, macilenti, capulares, sine carne pelles, exanguia silicernia, tenues vmbræ, imitationesque viuorum, pallida mortis exordia, inanes corporum folles, ossium malè congesta compago, continuati ossibus nerui, vacui vẽtres, & queruli; viri, non iam viri, sed ferales hominum laruæ. Malè ominosus erat occursus Ciuium, crescebat mutuo aspectu calamitas, dum quisq; legit exaratam in alteriùs fronte capipitis sui sententiam, & tanquam in mortis speculo, imminentis funeris imaginem intuetur: alter alteri mœstum diuinæ vltionis fiebat exemplum. Se morti occurrisse putabat, qui in fratrem inciderat: omnes longa macie torridi videbantur, multati reorum vultus, cadauerosæ frontes, recedentes

oculi, consutæ genæ, ieiuna labia, otiosi dentes, & longi, subductum mentum, hiantes fauces, & aridæ. Digni erant tali ieiunio, ieiuniorum nostrorum irrisores. Quid plura vel ipsa mors visa est laborasse fame, ita ventre insaturabili omnes helluabatur in Vrbe: funeribus funera cumulabantur: mors desierat esse terrori, Ciuibus, quam vsu quotidiano, domesticaque consuetudine familiarem habebant; timore sublato desperatio succedebat: calcabantur temerê, & sine horrore mortuorum aceruis non lugebant aliorum mortem, qui suam expectabant: nihil filius patris obitu mouebatur, quia naturam fortuna mutauerat. Vnum omnium votum perire cito, metus longiùs viuere; solatium quamplurimos socios mali futuros. Proiecta iacebant interea, in sepulchralibus viis sine sepulchro cadauera, & nuda humo, nuda ossa voluebantur: cœlo tegeban-

tur

tur corpora, quorum animæ apud inferos flammabantur. domus in ſepulchra tranſierant, tamen erant omnes inſepulti: nulli qui efferrent aderant, ſoli occurrebant qui efferrerentur, hæredes morientibus nulli, nihil ipſis etiam vermibus iure funerum relinquebatur: qui bonis ſuccederet nullus erat, malis vniuerſi ſuccedebant. Præterea dicebatur receptos Anglos, eo veniſſe furoris, vt vel eruentis hominum artubus paſcerentur: ferales neſcio quas matres, quo effuderant vtero, eodem filios recepiſſe: alios corpus ſuum aluiſſe minuendo: inuentum eſſe puerum qui famem crudis demortui fratris carnibus ſatiaret: ſalita eſſe diſtractorum quorundam militum membra, ſimiliaque voracitatis portenta occultè memorabantur. Rupella denique in carnarium verſa erat: veros Tydæos & Menalippos, renouatas Buſiridis aras, furioſaque Diomedis præſepia videbamus

mus. Nulla in Vrbe ſalus, quod Ciues tot Sandapilarii, tot Maſſagetum popæ, tot carniuori Cyclopes, tot eſſe ſuneſti carnifices credebantur. Hic amiſſum filium in mortuorum aceruo quaſi publico ſpoliario quærere; hic enectum fame abiicere, hic diſcerptum, & laniatum ſuſpicari. Omnes deniq; plus caninam libidinem dentiũ, quàm mortem ipſam, famemq; timere: Quid inquam, facerent? in reſtim rei ſumma redierat; ſola ſupererat obſeſſo, aut clementia Principis, ſed noluit experiri: aut proprii ferri voluntarius rigor, ſed clam perire non meruit. Vbi grandes illi ſpiritus, quibus noſtros exercitus diſflare poſſe credebatis Hæretici? vbi folles illi minarum magnificæq; verborum pompæ? vbi ſupercilium illud, cui tantæ victoriæ, tantæque tragœdiæ nitebantur? O rerum conuerſionẽ! o improuiſam calamitatem, tantis tamen criminibus debitam! ô famem! ô furorem!

rem! ô lanienam! Fidem iam habeo annalibus, cum Cambysis exercitum referunt eo fame fuisse compulsum, vt decimus quisque miles sortito mactaretur, ferculum inhumanum futurus: non inficior eo venisse calamitatis Romanos, cum obsiderentur ab Alarico, vt in Circensibus ab Honorio Imperatore flagitarent, humanæ carni pretium poneret: non nego Cassilinos eò angustiarum redigi potuisse, vt apud illos mus ducentis nummis vnus venierit, cum Hannibal immineret: non reuoco in dubium Calageritanorum inediam, qui ne in Pompeii manus venirent, vxores suas, liberosque sale condierunt ad pabulum: non duarum mulierum illarum furorem, quæ Romæ, oppugnante Vrbem Vitige, septem supra decem milites iugulatos deuorarunt: non Iudæorum decantatam illam cladem, qui absumptis denique omnibus, ad sterquilinia, cœnumq; con-

uersi sunt. Fidem horum omnium facit Rupellensis calamitas Saguntinam, Perusinam, Melíænam, Constantinopolitanam, Lydiam, Hyerosolimitanam, Potidæam famem datur aliis legere, nobis datur intueri, dum Rupellensem videmus. Negotiosus interim in otio miles noster, habitabat in tecto, sine armis præliabatur, Vrbem obsidebat oculis, ludens vallabat, pacem alebat hoc bello, bellum hac pace conficiebat, relinquebat hosti moriendi spatium: Quanquam eos perire noluisti, Clementissime PRINCEPS, qui sponte perierunt, ne tuo beneficio viuerent: perditos ita perdidisti, vt vltra sæuire non possent, neque tamen ita sæuiisti, vt omnino perderentur: Iratus es illis, ne diutius furerent; latissimo ambitu conclusisti; ne premerentur; vallasti, vt custodires; custodisti sine cæde, vt ipsi sua sponte cederent; fecisti denique sine inuidia sanguinis, quod

quod à me dictum sine inuidia mendacii nulla postea natio crederet. Prædicabitis posteri bellicosam illam quietem, & pacem expugnatricem, dum agros sanguine naufragos, terras cædibus erubescentes, exhaustas habitatore prouincias, fluuios mactato cadauere retardatos, famosasque laniena victorias duces barbari prædicabũt. Sunt illa gladii lucra, non sceptri; furoris irritamenta, non belli præsidia: virtute, non crimine bella geruntur. cruore victor impotens, clementia moderatus vincit. Ergo noster Imperator pace maluit incruenta, quàm funesta palma potiri; maluit vincere, quam necare.

Non te mouet hæc pietas, desperata Rebellio? resistis adhuc tot fracta virtutibus: Cede, Rupella, cede clemẽtiæ, nisi parueris cessura iustitiæ: Viue Regi, vel morere tamdiu rea, quamdiu clausa: tam improba, quam hæretica;

tica; disce occumbere, cum pudore, quæ sine fronte vixisti; disce cadere, quæ toties cecidisti. Anglus desperat, Soubisius exulat, Rohannus tenetur, mare concluditur: omnia te ad exitium rapiunt, fames enecat, Rex obsidet, conscientia exanimat, quid dubitas? pone superbiæ metas, pone modũ audaciæ. Restitisti rebellis, cedendum est Principi. Cessit, portas aperuit, Regem accepit. Triumphate Galli, LVDOVICVS superauit: fortitudini regiæ ignaua superbia, pietati perfidia, pertinacia necessitati succubuit. Imminebat hyems; absumptus erat omnis commeatus; reditum parabat in Angliam tam sæpe fractus Britannus; Accedebat in dies ad regia castra voluntarius miles, exaggerabatur magis magisq; moles in Oceano; audiebantur in Vrbe miserabiles morientium voces, muliebres eiulatus, clamores inconditi, tristesq, vagitus proiectorum infantium;

tium; populabatur Vrbem totam cumulatis funeribus fames; Ciues ad viginti millia extremâ inediâ interierant; nihil intererat, hostem acciperet Rupella, an retineret, grassabatur peior omni malo desperantis militis immanitas, omnia sibi licita putabat furor publicus, vbiq; dabantur funestæ tragædiæ; citiùs sepulchra, quàm domos, cadauera, quàm homines inuenisses: mors locis omnibus occurrebat. Prô funestum, tragicumque spectaculum! Tandem Rupella tot oppugnata calamitatibus, expugnata est; submisit se Principi, triumphatorem admisit. O nobilem, ac fortunatam victoriam! ô triumphum nulla ætate silendum! quo Aquitania pondere, quo opprobrio Gallia, qua peste Religio liberaris! annum obsidio tenuit, victoria sæculis omnibus permanebit. Viuet typis Rupella, quæ criminibus occidit: sibi perierit, posteris non peribit; corruit nostro tem-

pore,

pore, æternitati ſtabit. Huc ſtylum, huc nobiles curas hiſtorici. Narrate populis rebellium funus, daturum immortalitatem hiſtoriæ; fatum neſcient ſcripta quæ fatum hoc ferent. Quantus accedet ſplendor annalibus, cùm reuerendis Ducum noſtrorum nominibus augebũtur, & populorum exempla fient memorabilia facta Gallorum? Attollet ſe in mediis hiſtoriæ monumentis ſereno vultu, ætate vegeta, eggregia dignitate DOMINVS Regis frater, qui multo plus quàm cæteri omnes lætatus eſt ob bellum illud confectum, cui felix ipſe initium dederat: ardebat ille quidem conficere opus tam arduum, ſed illud intellexit vnius Regis felicitati, ac fortitudini reſeruatum. Et quidem argumentari poſſumus ex tam beatis exordiis, quid facturus fuiſſet in progreſſu: & vel ex hac vna expeditione coniicere, quæ Regis fuerit de optimo fratre opinio; ſummæ quippe diffi-

difficultatis est, magnis rebus dare principia, & peritissimi architecti iacere ingentis fabricæ fundamenta. Eminebit præterea immortali charactere Hẽrici Borbonii, Condæi Principis, inclytum nomen, qui cùm Regis curas externis simul, & Ciuilibus bellis diuisas esse videret, eiusdem auspiciis profectus est in Galliam Narbonensem, & belli, gloriæq; socio celeberrimo illo Duce Mommorancino, cuius quot hostes, tot uictoriæ memorantur, repressit fortiter coniuratos hæreticos, signiferum factionis obsedit, Montem Regium, Fanum Seueri, Castronouũ, Calnam, Brassacum, Cresselium, Castrum Vrbem, & Mazametæ vallis pentapolim occupauit: cæpit ad triginta quà Vrbes, quà castella rebellium, quodque superat admirationem triduo Apamiam illam amplissimam, munitissimamque Ciuitatem expugnauit: quantum deniq; Rex imperauit, tantum imple-

nit, vt hoſtes intelligerent, nihil principum viribus, nihil Regum Imperiis eſſe difficile. Tum ſublimi ſe vultu efferet poſteritati venerandus Cardinalis Richellæus, qui virtute quam nomine ditior, cum cæteri manu, ferroque rem gererent, exemplo conſilioq; pugnabat; incomparabili vir ingenio, ſingulari prudentia, pietate ſpectabili. Habuerint ſanè conſpicuos Pontifices maiores noſtri: non inuideo dum vnus ſit inſtar omnium Richellæus. Oppoſuit olim Italia ſuum tyrannis Ægidium prudentiſſimum Antiſtitem: Gallia Turpinum Sarracenis: Hiſpania, Ximenem: Mauris: Aquitania: Geraldũ Lemouicenſem Anglis, Bohemia Ioannem Pragenſem Huſſitis, Hungaria Gregorium Martinuſium Ferdinando, Dania Abſalonem Londeſium Slauis, Germania Huldricum Hungaris. Vnũ deinceps noſtra tempora, omnibus opponeat hæreticis Richellæum. Neque

verò hîc ſtabit curſus annalium, quia non ſtetit hîc animus, & fortitudo Gallorum. Legentur quoq; cum admiratione Caroli Valeſii, Ducis Engoliſmenſis præclarè facta, qui cùm Rupellæ admouiſſet exercitum, ante Rêgis aduentum Vrbem cinxit, & iamdiu emeritus, de Gallia tamen bene mereri non deſiit, laborem labore continuans, belli principio iunxit exitum, perpetuum hoſti, vel otio certamen indixit, etiam cum ceſſaret occupatus. Stuporem præſertim legentibus afferres Schomberge præſtantiſſime, cuius incredibilis ad bellum animus, mihi quoque addit animum ad dicendum. Sed ferro ſtylum, manu ingenium vincis, ſiue enim te procelloſiſſimo mari credis, cymbâ vectus exigua, & turbines, tempeſtates, naufragia, claſſes hoſtiles, mortem eluctatus, ad obſeſſas inſulas penetras: Siue cum parua militum manu confertas Britannorum copias, &

præ-

præſidia fundis, maiora quædam homine facere videris, & nos quaſi miraculis quibuſdam opprimere. Venies etiam in partem laudis Marilliace, qui veniſti in partem laboris, ſcient ventura tempora quos hoſtes ad Ream fregeris, quæ pericula adieris, quæ Galliæ trophæa erexeris. Tuque Thoiraſi inuictiſſime, quem dudum geſtio nominare, Tu quamdiu manebunt literæ (manebunt autem perpetuò) tamdiu vindex patriæ, hæreticæ vltor audaciæ, Dux citra inuidiam maximus vno omnium ore prædicaberis. Eſto Reæ inſulæ propugnacula euertantur, ſtabunt tuæ gloriæ monumenta: neque verò poterat tanta virtus loco tam anguſto contineri, cui laudis campus parabatur immenſus. Vigebunt deniq; memoriâ ſeculorum omnium cæteri nobiles Galli, quorum animis etſi defuerint hoſtes, nullo tamen tempore defuturæ ſunt laudes. Obiecit illis Rex

maria

maria? ſine nauibus tranſmiſerunt. Anglos oppoſuit? continuò profligarunt: molem in æquore fieri imperauit? oceani altitudinem cumularunt. Quis hoſtes conſtantius expectauit? quis fortiùs excepit? quis celeriùs occupauit? quis inuaſit audacius? quis animoſiùs fudit? Mirabuntur exteræ nationes, ſtupebūt poſteri, Religio triumphabit. Diſcent hæc miracula pueri, iuuenes recitabūt, viri conabuntur imitari, ſenes narrare gaudebunt, ætas nulla commendare deſinet. Pictor vel ipſa tantarum rerum vmbra ſuas tabulas illuſtrabit: Sculptor victorias illas durabit in marmore: mirabitur eloquentiam Orator huius vnius argumenti magnitudine ſuperari. Poëta cui hæc ſolida ſuppetent, ceſſabit inania prodigia fingere: Dabitur demum omnibus prædicare, quæ pauci fecerint, paucis facere, quæ prædicent vniuerſi. O te ergo non tuorum minus, quam tua ipſius virtute

fœli-

felicem TER MAXIME LVDOVICE! Tuis enim triumphis, quanta sũt ista, quamque præclara ducum facinora militant, qui vt maiora fecerint, quàm ausi essemus optare, quoties tamen in te vnum intuentur, fatentur vltrò se infinitis gradibus minora fecisse, quam ipse exemplo fieri posse docueris. Vniuersi demum rapiuntur in tuas vnius laudes, & cùm à nobis alium audiunt commendari, percontari solent, Regemne videmus? tum in manus sumpto radio hac Rupellam describunt, & ducto orbe concludunt, illac maria deriuant, isthac obiectam molem ædifibant, ordine castra componunt, aciem terra, marique instruunt, Anglos procul ostendunt; ac demum te singulis locis miracula diuidentem exprimunt. LVDOVICVS, inquiunt, idem in vallo, idem in agmine, idem in classe, idem in aggere, idem locis omnibus adest, pugnat, triumphat,

phat, quæ cum recitant attonito auditore vallantur, quiſque gaudet, vel ipſa videre tuæ ſimulacra victoriæ.

QVID ſupereſt, niſi vt te ſupereſſe velimus imperio LVDOVICE; addant vitæ tuæ ſuperi annos; quos Patriæ reddidiſti: dent LVDOVICO ſempiternum Imperium, reddant ſempiternum Imperio LVDOVICVM; Viuat nobis; viuat poſteris, viuat omnibus; ferat vitam, quam rebelles amiſerunt; aut ſi uobis debetur hæres aliquis tantæ virtutis, det Rex optimus ſobolem ſe optimo meliorem, ne quis vnquam ſuccedat in regnum, qui non eius virtuti ſucceſſerit. Quicunq, deinceps venturi ſunt ad imperium Galliæ (venturi ſunt autem, quos ex te Rex dederis) meminerint qualis in Imperio fueris: nec aliud quàm Ludouici nomen ferant, dum virtutibus impleant nomen illud Auguſtum, quod virtuti conſecrauit antiquitas, poſteritas conſe-

crabit

crabit æternitati. Toties placebit, quoties recitabitur nomen illud cum liliis, & palmis natum: nomen venerandũ, semper antiquum, semper nouum. Nullus sit finis LVDOVICORVM. Iam quid à nobis exigis, INVICTISSIME PRINCEPS, qui tibi totum deberi intelligis, quod possumus? gratias referam? sed laudatoris munus suscepi; laudem? sed agendæ sunt gratiæ; & quamuis feceris? quæ ab omnibus prædicari debeant, effecisti tamen, ne quis ea prædicare posset, quia non minori virtute nostra præconia superasti, quam claustra rebellium. Vtinam toties victor, saltem semel triumphares, O si mos ille vigeret adhuc, quo solemni pompa victores portabantur in Vrbẽ quantus foret Imperatoris nostri triumphus? quæ gentium acclamationes? quæ monumenta victoriarum? Iret ante currum depresso collo, subiectis ceruicibus, subacto vultu condemnata re-

bellio:

bellio: currum traherent simul vincti cum Rupelensibus Angli, frontib9 famulari iugo coniunctis; succederent agmina vitiorum vno simul omnia loco deuincta, cæsaq, flagello virtutum! Hic tractus sonanti compede liuor ringeret; fremeret audacia sine telo: iaceret arrogantia sine supercilio. morderet inuidia sine dente, debaccharetur impietas sine voce, hæresis sine viribus agmen clauderet. Qui plausus interea, quæ in laudes à circumfusis militibus conferrentur; Tu Benearnus, tu Cisalpinus, tu Transalpinus, tu Aquitanicus, tu Britannicus, tu Gallia dignior, tu Patre felicior, tu Henrico Magno; maior LVDOVICVS, festis vocibus dicereris. Splendidi præterea tituli. laureati lennisci, sublimes imagines præferrentur. Ebore redderetur infœlix Rupella pretio maiori, quam merito; viuerent adhuc in adamante, quos in campo iugulasti, cælatura, quàm

vita nobiliores: Topaziis; & amethy-
ſtis ſplendorem adderent virtutûm
tuarum inſculpta miracula: emineret
in auro ſublime propugnaculum LV-
DOVICEUM: aſſurgerent iuxta in argen-
to Aureliacenſe; Marilliacenſe, cæte-
raq; tam nunc pretioſo, quam anteà
preſſo molimine firmamenta: præirent
de coniuratorum manibus extorta ſi-
gna ſuperbiæ; toties victi Bukkincamii
ſimulacrum, ferream domito collo ca-
tenam trahens, pedibus, manibuſq; re-
ninctis, ſplendidum fieret pompæ lu-
dibrium. Nectare ſpumaret artefacto
oceanus, vallo non iam ceſpititio, ſed
adamantino circumcluſus, lapillorum
obicibus ambroſii fluctus allidereutur,
imbres gemmeos frangeret moles in
auro, erudito labore ſudata. Alii deniq;
LVDOVICO ponerent obeliſcos,
vt Ceſoſtri: alii columnas erigerent, vt
Traiano: tabulas illi figerent, vt Ale-
xandro. arcus iſti flecterent, vt Con-
ſtanti-

ſtantino: Pyramides quidam excitarẽt, vt Nino: quidam currus iungerent, vt Cæſaribus: plurimi ſtatuas erigerent, vt victoribus innumeris. Sic LVDOVICE IVSTISSIME triumphares. Quanquam, vt fatear, hæc minora ſunt meritis, neque vlla reperiri poſſunt emblemata, quibus tanta Maieſtas exæquetur. Non obeliſci in Metam efformari, Regis gloria metas neſcit; non columnæ quæ deorſum baſi nituntur, cælo nomen illius innititur: non tabulæ quæ pigmentis collucent, virtus iſta factis non coloribus illuſtratur? non arcus qui curuantur, atq; flectuntur, recta hic diſciplina militis, inflexa conſtantia ducis; non Pyramideſquæ pũcto terminantur, LVDOVICI victoriæ terminos nullos agnoſcent non currus qui præter labuntur, non præteribit hoc factum: non ſtatuæ demũ quæ obmuteſcunt, tanta prodigia non ſilebunt. Triumphaſti de ingeniis hominum,

minum, qui cùm ſe impares rebus tuis omnibus exornandis agnoſcant, in earũ ſingulis ſinguli partibus occupabuntur. Neq; verò propterea vlla erit in iiſdẽ factis enarrandis ſimilitudo dictorum, ſed in vna victoria omnes variè triumphabunt. Quia tantum vnus effeciſti, quantùm vniuerſi laudare poſſint. Dicent alii pietatem illam ſpectabilem qua exercitui prælucebas: alii felicitatem ſcribẽt quà toties vincebas, quoties prodibas in aciem: alii prudentiam in conſiliis celebrabunt: alii fortitudinem in factis extollent; multis cõcluſus, & ſubiugatus oceanus; multis merſus, & profligatus Anglus? omnibus Rupellæ fames, & funes occurret. Iam quam copioſa dicendi vis ex foſſis caſtrenſibus eruetur? quam arduam ſuggerent illa propugnacula? quàm ſublimem religio? quàm longam obſidionis infracta conſtantia? quàm magnificam tuus in Vrbem ingreſſus? omnes poſtre-

poſtremo mirari poterunt ſe dixiſſe, quod aliorum nullus attulerit, pauciora tamen ab vniuerſis eſſe comprehenſa, quam vnus fecerit LVDOVICVS. Tuum eſt æſtimare, Rex præſtantiſſime, cum tuis laudibus non ſufficiant vninerſi, num venia dignus videar, ſi de te pauciſſima dixerim. Fors erit (ſiquidem opera noſtra placuerit) vt aliquando maiora audeam. Perge modo perduellionis reliquias inſequi, perge busta illa Patriæ, noſtris malis inflammata, noſtris diu conſeruata cineribus, aut diſſipare conſilio, aut cæde, ſanguineq; reſtinguere. Compede deſperatio, non gratia cohibetur. Et ſane ſi mulctare pergis beneficiis perduelles, periculum eſt ne præmiis inuitati quamplurimi, addantur numero deſertorum, pluresq; tandem hoſtes quam Ciues ſis habiturus. Memineris te eſſe IVSTVM uſtitia pœnas, & præmia diuidit: nunc pœnam beneficio ſuſtinet,

nunc gratiam pœnis, ſuppliciiſq; commutat. Age,age, pauciora reſtant quàm feceris, & tamen nimis multa ſuperſunt: ægre virtutes, facilè vitia propagantur. O quando licebit dicere: omninò vicimus: Nullus rebellis tota Gallia ſupereſt: nullum graſſatur bellum Ciuile: nullus inter nos viuit hæreticus. Licebit certe, licebit aliquando, licebit breui Hoc omnes optamus Hoc Chriſtianus orbis expectat. Hoc propitium numen continentibus, teſtatiſſimiſq; miraculis pollicetur.

GENE-

GENETHLIACVS
DELPHINO.

TRiumphate GALLI; plaudite confœderati, trepidate hoſtes, cedite perduelles, fremite barbari. VISITAVIT DOMINVS ANNAM, ET CONCEPIT, ET PEPERIT. Liceat enim Oratori Chriſtiano, quibus HEBRÆÆ quondam ANNÆ poſt celeſte puerperium acclamatum eſt vocibus, iiſdem in communi omnium lætitia, argumento non admodum diſſimili, ANNÆ quoq; AVSTRIACÆ feliciſſimo partui. Non ſemper eadem cœli facies; iam ſerenum nubilo conditur, mox tranquillo fædum mutatur. Poſt longa ſæpe ſitientis terræ ieiunia, erumpit aquarum diluuium? & quæ modo raræ, nunc denſæ nubes largiſſimos imbres effun-

effundunt; quibus arua impraegnantur arentia. Annus iam tertius ſupra vigeſimum agebatur, ex quo Chriſtianiſſimo Regi ſobolem coniunctis vocibus precabamur, ſed ipſa vox clamando defecerat; iam exhauſta erant omnium vota, cùm acciſis deniq; rebus, quaſi profuiſſet ad extremum virium deueniſſe, vt ad faſtigium gloriæ conſcenderemus, noſtra tandem deſideria cumulatiſſimè DEVS expleuit, fecitq; munificentia ſua, ne nos, qui paulò ante nihil audebamus ſperare, modò quidquam vltra optare poſſimus. Illuxit enim aliquando dies illa tantò ante à ſuperis deſtinata, fortunata regno, grata Ciuibus, exteris ſplendida, optata bonis, inuiſa perfidis nulli certè expectata, quæ regia nos prole donauit; ac proinde nemo non videt quantæ à nobis DEO referendæ ſint gratiæ, cùm non minùs turpe ſit beneficii auctorem diſſimulare, quam ipſius

us beneficii penitús obliuiſci. Accedit præterea gaudii leges immenſa; nam ſi quando plebeiæ, viliq; familiæ noua proles adiicitúr par eſt vnumquemq; lætari: ſtatuitę precor, vbi non terræ filius aliquis de vulgo, ſed auguſtus infans de regio ſanguine, iſque non poſt alterum, ſed primus; nec paucis menſibus, ſed plurimis poſt matrimonium annis naſcitur, quanta omnium animos lætitia inceſſere debeat. Cæteri quippe liberi naſcendo ſortiuntur humilē plerumque fortunam, vel certè mediocrem, in hunc terrarum Orbem quaſi proiecti, ne vacuus relinquatur: tenui ſub lare viuunt, parentibus additi ad laborem, à quibus denique non tam opum, quàm miſeriarum relinquantur hæredes Regum autem filii ipſo ortu ſplendidiſſimi ſtatim conſecrantur Imperio, vt poſtmodum fata hominum tractent inter quos ſedent vt Patres, eminent vt ſoles, coluntur vt numina.

Atq;

Atque illud habet præterea Princeps Galliæ singulare, quod vbi DELPHINŨ suscipit, simul Ecclesiæ destinat PRIMOGENITVM FILIVM. Potentissimum fidei defensorem, firmissimum Evangelio columen, orbi demum vniuerso Christianissimis illis Regibus vnum, quos nescio plus gentes verè Catholicæ venerari soleant, quam auitæ religionis hostes, vbique pertimescant. Quæ si omnia scribenda persequi velim, quemadmodum nullis hoc beneficiorũ terminis clauditur, ita finem nullum hæc oratio sit habitura: modus tamen adhibendus est aliquis, si minus gaudio, at certè stylo, in quo sanè non labor exiguus. Quid enim mihi assumam ex tam ampla rerum silua? quid primum instituam? quid postremum? Dicam Ciuium acclamationes, & plausus? offerunt se mihi gemitus hostium. Galliam prædicem? DEVS gratiam reposcit. Finitimorum Principum gratulatio-

lationes, & officia referam? DELPHINVS noster mihi salutandus occurrit. Huius ego dignum Imperio vultum describam? quæritis audire, quæ passim de eo feruntur præsagia. Ita non habeo quid dicam, vbi tanta est dicendi materies. Quid? Duo certè, quæ hoc ex Natali præsertim effulgent, præterire non debeo, scilicet regiæ domus gloriam, & Galliæ totius felicitatem, quæ breuiter hac oratione perstringam; de multis pauca, sed pro meis viribus multa. Præsertim cum vnus omnia complecti noluerîm. ne subirem eorum inuidiam, quos in partem gloriosi laboris venturos esse confido: nec non mihi metuendum foret, ne cum cæteræ Galliarum Prouinciæ ad regies DELPHINI cunas officiosæ, & venerabundæ certatim accedunt, si longius morarer, seriùs mea se sisteret Aquitania, & ad obsequium procederet extrema, quæ prima videtur imperio,

Magna fuit ſemper coniugibus cu-
piditas prolis, quod hæc nuptiarum
meſſis eſt, & quaſi flos thalami, ſo
cialis amoris fructus, parentum com-
munis animus, pretioſæque reliquiæ.
Parentes quippe gaudent in liberis, ve-
luti natiuo quodam in ſpeculo, ſe ipſos
intueri, & proprio arridere ſimula-
cro. Nam cum ſit amans ſui natura
mortalium ſuam vt ſemper contemple-
tur imaginem, ſeſe effingit in altero.
Quid quod ſucceſſione ſobolis, genti-
litium nomen propagatur in æuum,
continuantur generis ſtemmata, vnoq;
ſanguine ſurgunt populi nepotum, in
quibus quædam immortalitas ſeritur,
vt quod natura, non conceſſit homini-
bus, diu viuere, id ipſi procreatione li-
berorum conſequi videantur, per quos
ſuum etiam vltra funus diutiſſimè, ſi
minus toti certè parte ſui quadam, æ-
què optima ſuperſtites manent. Viuũt
ex parentibus filii, ſed, & viciſſim fi-

lii

lii Parentibus vitam restituunt, dum naturam, quam ab iis nascendo traxere, tradunt succedentibus seculis, & incorruptum maiorum nomen ad vltimas ætates longa prolis seriè transferunt. Accedit robur, & firmamentum familiæ, quæ vt arbor luxuriosa radicum propagine, sic numerosæ, pulchræque sobolis præsidio nititur. Quantus enim ex nobili filiorum corona paternæ gloriæ splendor additur? quanta etiam reuerentia accersitur? quia non modò conspectu suaues, colloquio, officiisque iucundi sunt, sed hoc vel maximè Parentibus vtiles filii, quod eorum amore nihil fortiùs, nihil fidelitate robustius. Timetur quisquis posteros relinquit nominis vindices, & potestatis assertores: omnium patet iniuriis, qui nullum hebet hæredem dignitatis, & famæ. Quare solemne fuit cunctis propemodùm gentibus, vbi proles deficeret, naturam arte fulcire,

& pe-

& peregrinos successores accersere, vt ruentis familiæ casum ingenioso supplemento vitarent. Propterea Osirim Dionysius in Ægypto, Pandides Ægæum, & Theseum Ægæus in Græcia, Adamas in Caria Alexandrum, Hildericum in Gallia Sigebertus, Aurelius in Hispania: Veremundum, Luithprand9 in Insubria Carolum: Theodoricus in Italia Herulorum Regem in filium adoptauit. Neq; Romani hoc loco prætereundi, quibus pluresne liberi fuerint asciti, quàm geniti iure dubitet, qui legerit hac arte Tiberium Augusto, Claudio Neronem, Pisonem Galbæ accessisse, familiis insertas, plerasq; familias Octauianam Iuliæ, Æmilianam Africanæ: & Neruæ Traianum, & Traiano Adrianum, & Antoninum Adriano, & infinitos demum alios ab aliis adoptione quæsitos. Nempe maiores nostri hoc suæ arbitrati remediũ afferendum putarunt, vt si liberos na-

tura

cura negaret, ſoſertia pareret, ac intelligeret vnuſquiſque, quo proprii loco filii debebant haberi poſtquam tanti fuerint, vel alieni. Sed quid profanis vtimur, qui diuinis abundamus? Gentibus olim numini mancipatis ſummi beneficii loco promittebatur *longæuum ſeuen*, & fœcunda progenies: iis verò, quæ in ſcelera proruiſſet, Deus ad ſummum dedecus iuxta, & acerbiſſimam pœnam, *ſine liberis vulvam, & vbera* interminabatur *arentia*; adeo vt maledicto quodam afflatus, & veluti de cælo tactus videretur, quiſquis priſcis illis temporibus careret ornamento, ac ſolatio liberorum, & quantò matres ſuos tunc partus glorioſiùs numerabant, iactantes prægnantis vteri pompam, tantò ſteriles fœminæ ferebant acerbiùs infamiam ſolitudinis, & areſcentium viſcerum probra. Incedebant mæſtæ, demiſſo vultu, veſte lugubri, ſine nomine, quia ſine ſobole or-

bi pœne inuisæ, quod orbi haberentur ingratæ. Aliæ suam sortem in syluis miserabiliter lamentari: aliæ cælum precibus vrgere, & quà votis, quà sacrificiis prolem quærere; aliæ fetus alienos sibi etiam subrogare, & ancillarum puerperio suæ sterilitatis labes implere: Tantus omnibus amor, & desiderium prolis.

Iam intelligis, Rex Augustissime, iam Regina sapientissima vides, quantum Maiestati vestræ decus accesserit, ex quo vobis nobilem filium, cōmunem parentem nobis, Galliæ Augustum olim Regem procreastis. Auxit vos tandem hoc DEVS munere, quo nullum maius, hoc quidem rerum statu, aut ipse concedere vobis, aut vos ab ipso contendere poteratis. Fuerit is magnus dolor tamdiu caruisse fructu connubii; abunde sanè diuturnam mœstitiem DEVS hoc pignore compensauit, quod simul vester nobilitatus est

tha-

thalamus, ſimul expletum deſideriũ, ſimul firmatum imperium, ò gratiam ſingularem! ô beata tempora! ô non expectata miracula! Meminimus, quæ regium animum triſtitia premeret, cũ ſibi ſuſcipiendæ prolis ſpes nulla foret poſt tam longa annorum ſterilium ſpatia. Et verò non poterat Rex optimꝰ, non vehementer dolere, cum recogitaret, Regum tota Europa nemini, præterquam ſibi deeſſe filium, & aulam hæredum vacuam oculis luſtrando, Principum identidem cæterorum natales acciperet. Quis tibi tum animus, LVDOVICE? tum ſenſus orbitatis domeſtice? quis præterea næuꝰ fortunæ Magna feceras, hucvſq; Princeps Inuictiſſime. imò omni prorſus fide maiora; ſed quo celſiùs tua te virtus erexerat, eo naturæ iniuria videbatur atrocior, quæ ſummo Regi inuidebat, quod ipſi paſſim plebi concedit. Tollebaris, tua vt ſolitudo altiùs eminere-

ret,

ret, & qui longe, latèque fines amplificabas imperii, mirum erat domum te augere non posse. Iam Maiestatis tuæ numen vbiq; diffuderas iam bella Ciuilia ineluctabili pace mutaueras, iam erexeras socios, & ruptorum fœderum vulnera ferro sanaueras, iam virulentam hæreseos saniem detersferas, & rebellionis arcem euerteras, iam ad Rupellam hostibus, procellisq; superior altas maris voragines fatali mole compleueras, iam non minùs foris, quàm domi victor continuatis laureis, prærupta Alpium iuga transmiseras. Immortalia sanè facta, nobilesque victoriæ; sed operosiùs aliquid tibi moliendum restabat: efficere tui similem. Ita in tanto rerum apparatu hoc minùs felix videbaris, quia solus; neque enim satis erat tibi vis opum immensa, non classium robur, & exercituum numeras, non Imperii florentissimi gloria, non amor tuorum, non so-
cieta-

cietates cæterorum: non cumuli triumphorum, quamdiu desiderabatur filius, qui vultus patris referret, hæres qui tantæ pondus gloriæ sustineret. Quidquid magnificè fortuna tribuisset, putabas exiguum, quod felicitati tuæ suum nondum addidisset natura suffragium. Audiebas tu quidem passim Inuictus exteris, Iustus subditis, omnibus Triumphator. Alii te rerum restauratorem, alii Domitorem hostium, alii immensi Regnatorem Oceani, alii Galliæ Numen alterum, Propugnatorem Italiæ, Britanniæ Fulmen, Iberiæ, Germaniæque Terrorem, Europæ totius Arbitrum appellabant; Patrem verò hactenus vocare nemo potuerat, nisi qnando Pater Patriæ dicebaris; dulce adhuc aberat Parentis nomen; quo indigebas vno, qui tam multis abundabas.

Parte alia Reginam, qua non melior altera, videbamus pari mœrore con-

confectam, Diuis, hominibusq; suppli-
cem, humi prostratam, nunc Deo dica-
tas ædes pedibus adeuntem, nunc in
vulgi turba demissè sacra mysteria v-
surpantem, nunc clam subeuntem cœ-
nobia virginum, & religiosa captantē
silentia, quo cælum suis aliquando pre-
cibus vinceret, & inde stirpi regiæ sur-
culum duceret, vnde sciret antiquum
liliorum candorem Galliæ Regibus de-
fluxisse. Nam tametsi infinitis gloriæ
titulis coruscabat, & magni Regis fi-
lia, maioris soror, maximi coniux, cæ-
terorum denique Regum vel consan-
guinea, vel affinis, omnia ferè Euro-
pæ diademata suo sanguini auita co-
gnatione sciret esse coniuncta: quoni-
am tamen nondum Regis mater, in
tanta vbertate sceptrorum, orbitatem
domesticam deplorabat. In mæstam so-
litudinem frequens aula transierat, de-
clinabat ipsa populi conspectum à quo
sibi Regem postulari sentiebat, inge-
miſce-

miſcebat, ſe non parere Principem, tot Principibus ortam, & quæ magni nominis famam ſuperauerat maiorum exemplo virtutum, viuum ſui exemplum poſteris non poſſe relinquere. Sed hunc denique mœrorem excepit gaudium, poſtquam Regi filium peperit. ô Galliam tibi ANNA, vel hoc nomine immortali nexu deuictam, quòd eam DELPHINI natalibus feciſti regnis omnibus clariorem! ô ſupra modum illuſtrem Reginam, ex quo noſtro dediſti nouum ſidus Imperio!

Si quis Superioribus annis huius prolis augur, & prænuncius acceſſiſſet, quos ille riſus excitaſſet in plebe? quos in ſermones incidiſſet, qui rem omninò deſperatam vaticinando promitteret? Res enim erat huiuſmodi, vix vt eam quiſquam optare, nedum expectare auderet. Scilicet cum id maximè noſtræ omnium preces, ſupplicationeſq; ad hanc diem incubuiſſent,

ceci-

ceciderant tamen hucusque irritæ, & incredibile videbatur, quod tot annos frustra petieramus, Deum in hæc tempora reseruasse. Votis ardentibus successerat triste silentium, & longis fessi clamoribus, cælum quod ad nostras preces pridem obsurduisse credebatur, erubescebamus adire: quin ipsi, quod sperare verebamur, metuebamus etiam loqui. Memini enim, ante annos septem, cum Burdigalæ esses, REGINA AVGVSTISSIMA, & illustris Doctorum Academiæ, tui salutandi causa, ex officio conuenisset, vetitum fuisse oratori, ad dicendum parato, ne quam de DELPHINO vocem mitteret, cuius tum adeo nulla spes erat, tibi, vt non tam benè precari, quàm illudere videretur, quisquis intempestiuam illius faceret mentionem. Anno verò proximè elapso, cum primum te grauidam rumor vulgasset, qui sermones vltro, citroq; sunt habiti? quæ plebis conie-

ćturæ

ctura fuerunt? quæ Ciuium iudicia? qui sensus exterorum? Illi dicere sparsam de industria fabulam ad exploranda vulgi ingenia; illi suspicari hanc inter belli molestias nobis fingi materiam gaudii; illi ridere in sinu, etiam in angulis cauillari; nemo fidem adhibere prodigio. Vt enim, quod quisq; timet, citò credit ita ægrè sibi persuadet accidisse, quod vehementissime cupit. Et ecce vicit diffidétiam nostram diuina largitio; desiderium beneficii magnitudo; expectationem omnium tua, nostraq; felicitas. Didicimus fieri potuisse, quod factum est; & te iam nostram, ANNA, fatemur esse, postquam nobis diceris mater, Mater verè Magna, quæ Reges paris. Galliæ verè Regina, quam amplificas. O quanta es modo, quæ paucis ante mensibus de te tam modicè sentiebas! quantũ emines, quæ latebas! imò qualis, quantusque tuus idem, & noster, per te

LV-

LVDOVICVS occurret omnium oculis? quàm charus ſubditis· quàm formidabilis hoſtibus? Quid enim Rex ſuopte ingenio generoſiſſimus non perficiat illo Heroe ſubnixus? Quid viciſſim Heros filius hoc Patre non audeat? Erit aliquis, qui Galliam, vel non exoptet amicam, vel non pertimeſcat aduerſam? & cum vni pridem noſtro pareant omnia Principi, quidquam aliquando coniuncto Principum duorum obſiſtat Imperio? Ibit venerabilis, & altero tantò maior, qui ſemper maximus fuit; tuumque, Regina, fatebitur eſſe, quod creuit; nos vtriq; veſtrum quod adeo ſumus felices, referemus acceptum, illamque diem claro notabimus calculo, qua noſtro in Orbe ſurrexit ille Parelius, O nonas Septembres nobis æterna memoria retinendas! Obſeruarunt quidem alii religioſè ſummorum virorum natales; diem illam Perſæ perpetuo ſacram habue-

runt,

runt, qua Xerxes acceſſit Imperio, e-am Syracuſani ſemper coluerunt, quæ Timoleontem, eam Athenienſes, quæ Socratem peperit: Romanis quoq; dies illa quot annis ſolemnis fuit, qua Vrbis fundamenta iaci cœperunt; nec non Idus Iuliæ Iulii Cæſaris ortu inſignes, Kalendæ Ianuariæ Titi. Decembres Neruæ, Nouembres Adriani, Apriles Antonini, Februariæ Conſtantini. claræ natalibus olim. Romæ magna cum pompa celebrari conſueuerunt. Nobis verò ſemper illa dies dicetur ſupra cæteras omnes beata, quæ regio præluxit DELPHINI partui: illa nobis in anni circumflexu redibit gratiſſima omnium, quem vtinam placeret in poſterum dici Delphiniam, vt in Aſia quondam feſtam quamque diem à Mutio libertatis vindice, Mutiam nuncupatam legimus; illamque Cyrus lucem, qua Sacas memorabili ſtrage deleuit, Sacam de ipſorum nomine

mine

mine voluit appellarî. Quamquam hæc adhuc exigua, illi nos diei meliora precemur, quæ nobis diffulsit optima. Luceat illa Sole perpetuo, quin etiam nouis fulgoribus augeatur; immortalibus fastis emineat, & Orbi Christiano recurrat semper augusta.

Ac certa quemadmodum iucundior nulla nobis illucescere potuit, ita nulla quoad recordari possumus, maiorem Galliæ lætitiam attulit Quis non risit cum auctum filio LVDOVICũ accepit? quis non oculos sustulit, cum is nuncius ad aures peruenit? sed quantæ vbique extiterunt signa lætitiæ? Exaudiebantur passim confusæ tubarũ clangoribus Ciuium acclamationes, festis vndique pyris lucebant compita, ludis theathra personabant ingeniosis, cœlum corruscabat missilibus ignium iocis, tellus mugiebat repetitis fragoribus towmentorum, sibi quisque demum gratulabatur illam diem, DEO mira-

miraculum referebat. Quid dicam redimitas emblematibus statuas, & pyramides sulphureis iaculis fulgurantes? Quid suspensos artificiosis nubibus soles, & pluuias vini iucundas? quid dies noctibus continuatos, & noctes accensis funalibus perturbatas? Hic florum congestæ messes, illic extructæ dapibus turres; Hic tripudiantium chori, illic conuiuantium globi: nec satis erat vinum capacibus haurire poculis, nisi solutis, etiam doliis funderetur. Parum videbatur erogare pecuniam, spargebatur in vulgus: adeo quisque rerum suarum obliuiscebatur, cum Delphini meminerat. Quæ satis ego mirari non possum, cùm mihi redit in mentem, qui nuper erat vultus Gallorum: enim verò deformes non ita pridem, & squalidi videbamus, quia foris bella sæuiebant atrocia, domi vrgebant occulta mala. Iam plebeculam demessuerat dira fames, & ecce

non longè poſt, lues ſummis æquè ac infimis metuenda ſuperuenit: lues remiſerat, bellum ſucceſſit, quo nullum ante funeſtius, itaque nobis vita trahebatur, multiplici ac tortuoſa negotiorum ambage. Sed hunc vultum cum fortuna mutauimus, metus omnis abſceſſit, poſtquam DELPHINVM aſpeximus, qui ſedabit procellam temporis, otia reducet antiqua, populos faciet inconcuſſa pace concordes.

Ac enim liceat mihi à priuatis regiæ domus honoribus orationem deducere ad commune Galliæ bonum, & poſt aulæ delicias, noſtram quoque fortunam diligentiùs contemplari. Qualem tandem futurum arbitramur hunc puerum, quem DEVS extra ordinem nobis conceſſit, LVDOVICVS XIII. perfecta iam ætate genuit, ANNA AVSTRIACA poſt ardentiſſima vota concepit? Mos fuit antiquus naſcentium Principum partus curioſiùs inſpicere, & ex

nata-

natalibus coniicere, quid cuique fata seruarent. Quam quidem diuinationē, nonnulli ex siderum obseruatione ducebant, vti fertur Tiberius Augustus Imperium prædixisse Caligulæ: nonnulli arripiebant ex somniis, vti Cyri gloriam ex eo coniecisse narratur Astyages, quód eius mater sibi dormienti visa esset ex se palmitem fundere, quo tota latè Asia tegeretur; nec non Philippo præcognita dicitur Alexandri virtus, quod sibi in somnis leone fœta occurrisset Olympias. Idipsū alii se colligere posse putarunt, subitos rerum euentus interpretando, quemadmodum Augustus dextri fulminis iactu destinatus perhibetur Imperio: alii ex notis quibusdam à natura impressis vaticinando, quomodo Scanderbeko Principi tot hostium victori ea figura gladii, quam toto eius brachio natura longè descripserat, inuictæ fortitudinis præsagium fuit: alii ex ver-

bis ipſis argumentando, quæ à ſe primò frangere ſolent infantes; ita quod Rex Pyrrhus maternis adhuc appenſus vberibus geſtiendo, ΒΟΥΛΟΜΑΙ primùm dixiſſet, ea ſtatim vox tranſiit in omen audaciæ, Quid conſulta dicam oracula? quid ab orco quæſita mẽdacia? quid captata ab auibus auguria, & adhibita tempeſtarum, dierum, horarum examina? partuſne contigiſſet amœno verè, an rigida hyeme? Kalendis, an Idibus? die Ioui ſacra, vel Palladi? Infinitæ olim diuinandi artes, ſed totidem quoq; fallendi: plurimæ fati coniecturæ, ſed incertæ omnes, & vanæ.

Quare valeant dubia aſtrologiæ iudicia: valeat Hetruſca veterum diſciplina: nobis nec coitiones, declinationeſue ſiderum aſtrolabio colligendæ, nec lituo deſcribendæ cœli plagæ, nec euocanda carmine manium ſpectra, nec adeundus Apollo; vel conſulendus

dus haruſpex ad auguranda DELPHINI noſtri miracula. Prodit ſe ſatis illa Maieſtas ſuorum ſplendore natalium, nec celſam illius indolem metiri debemus peregrinis omnibus; quia nefas eſt cæleſte fatum ſcrutari ſuperſtitione mortali, & quod Numen ipſum comprobauit, reuocare ad ſortem. Quis enim dubitet auguſtam hanc Prolem diuinitùs eſſe conceſſam, cuius cauſâ toties immortali DEO ſolemniter ſupplicatum eſt? toties litatum? quas non opes in mendicos effuſas, quas nō preces in cœlum emiſſas, quibus non templa donis, quibus non ſacrificiis altaria cumulata cognouimus, parentis, vt Rex aliquando, frueretur honoribꝰ? Nemo noſtrûm non ſæpe vocauit venturam prolem, nemo non genua flexit, & ſupplex adiit ſuperos, vt noſtræ tandem orbitati conſultum vellent, quia hæc ſumma votorum, vnum omnium deſiderium, Galliæ naſci DEL-

PHI-

PHINVM. Quo ſi gaudemus demũ, gaudemus profectò Dei munere; à quo cùm nihil fluat, quod non omninò ſit abſolutum, an non ab eo Principe tantùm ſperare oportet, quantùm à propitio numine tribui conſueuit? Atque nos idcirco DEVS huc uſque protraxit; hæc moleſtæ ſuſtentationis origo,

Inquirebamus nuper quamobrem, poſt tam longam à liberis ſolitudinẽ. is denique Regi obueniſſet; Atque illi quidem cauſabantur magnitudinem operis, & longas rerum ingentium, moras, nihil perfectum exiſtere ſubito vulgus hominum citò naſci, quaſi nullius momenti; Reges ad mundi gubernacula comparatos, in lucem difficultèr erumpere, & longa fingi meditatione naturæ. Illi morem numinis afferebant, quod ſua quidem beneficia, prolatando commendat, nos verò diſſimulando exercet; ita fidem probari noſtram, erudiri conſtantiam, nec non

quæ ſeriùs, ac difficiliùs obtinentur, diligentiùs conſeruari. Nonnulli ſecus interpretantes præclarè factum arbitrabantur; ne quàm ardenter à nobis regia proles ab ipſo ſtatim Regis connubio efflagitabatur, tam celeriter prodiret, quod LVDOVICVS noſter tum admodum iuuenis, ſi filium ſuſcepiſſet, breui regni ſocium habiturus fuiſſet, nec orbis duobus ſufficere potuiſſet, qui vni pene videretur anguſtus Nonnulli vertebant ſe ad arcana naturæ, quæ ſe ipſam interdum excuſſo torpore vegetat poſt otium actuoſior, cũ ipſa mutetur corporis habitudo, & ætas ſuccedat ætati; hic enim aliquando ſeges eſt, vbi fuerat ſolitudo. Alias demum alii inſperati memorabant cauſas euentus; mihi tamen ſic ſemper animo perſuaſum tam diu negatam optimo Regi ſobolem, vt cùm eius obtinendæ ſpes omnis corruiſſet, certò liqueret, quis tanti beneficii auctor eſ-

ſet habendus, ipſique fateremur hunc puerum non tam enitentis naturæ labore, quam indulgentis dono prouidētiæ genitum. Quod intellexiſſe te, Rex Præſtantiſſime, ſatis indicaſti, cùm recens editum regiis manibus excepiſſe diceris, non vt primis indulgeres amplexibus, & paternum nomen oſculis initiares, ſed ut creditorem agnoſceres, & cælo delapſum pignus numini conſecrares. Nec multo poſt audiuimus Reginam (cuius quoties nomen incidit, offert ſe mihi ſtatim diuina quædam pietatis effigies) hoc prædulci onuſtam pondere proceſſiſſe ad aram, & inter ſolemnia ſacra flexis genibus, religione ſingulari, ſanctis perfuſam lacrymis Deo partus ſui dicaſſe delicias. ne cui liceat in poſterum dubitare, quin acceptum ſit à numine, quod ab vtroque parente videmus numini redditum.

Quippe neuter ignorabat Deo ſemper

per placuiſſe primitias, quas prophana etiam antiquitas vanis Deorum ſimulacris offerendas putauit. Nam & Sabinos veteres accepimus Deo Termino pubeſcentium ſegetum comportaſſe manipulos, & Iſidi recentium vuarum ſanguinem libaſſe Sacerdotes Hetruſcos; Græci præterea Veſtæ frugum principia, Romani Ioui Feretrio noua offerebant hoſtium ſpolia: quin matronis ſolemne fuit prima muliebris mundi ſyrmata de templorum tholis ſuſpendere, nec Theſeum puduit Apollini Delphico comæ naſcentis exordia conſecrare. Superſtitioſa iſthæc, & vana, vt tum ferebant tempora. Vos, Parentes optimi, quibus auguſta de cœlo mens, antiqua pietas, vera religio, vero, æternoq; Numini obtuliſtis puriores primitias thalami, nec aliena dediſtis, ſed veſtra proprium ſcilicet ſanguinem, communem vitam, ipſa denique viſcera. In quo quid impenſiùs

admirari nos decet, tuam LVDOVICE fidem, an tuam ANNA, pietatem? doni magnitudinem; an dandi modũ? Magnum est quod dedistis; sed effundebat se vester animus ad maiora, & largiendi voluntate, quam facultate ditiores, regium donum, quo nihil potius habuistis, prosequuti estis lacrymis, auxistis affectibus. Sed hæc DEO secreta patuerunt, nobis non licet tam altos scrutari sensus, satis est, quem vos ipsi tacitè deuouebatis, vidisse aris oblatum, & suspensum manibus, quem corde gerebatis infixum. O solium DELPHINO dignum! O dignum altaribus ferculum! Suos quondam Principes, cum nascebantur, Scythæ clypeo extulerint, ad belli præludium, suos Athenienses Sacerdotalibus infulis texerint, ad pacis auspicium; Persæ aduerso Soli opposuerint, ad religionis specimen; Romani humi strauerint, ad miseriarum exemplum; Turcæ militari ve-

ri vexillo, ad iactantiam; Græci purpurea chlamide, ad pompam, Parthi caſſide, ad ferociam exceperint: Delphinus aris erat imponendus, ad æternum pietatis regiæ monumentum.

Sed quò mea ſenſim ſe ſubduxit oratio? mihi de noſtra omnium felicitate dicere meditanti, noua ſemper occurrunt miracula. Quæro tandem, in quem virum ſit euaſurus Princeps his natus auſpiciis, his cærimoniis inauguratus? Ingentia ſunt, non humilia Dei dona, minora quidem opibus ſuis, ſemper tamen meritis hominum celſiora; ac proinde munifico numini facit iniuriam, quiſquis ab eo putat aliquid concedi mediocre. Memores eſtote Galli, quantum acceperitis victorē in Philippo Auguſto; quale ſydus in Diuo Ludovico, quos Parentū preces noſtro quondam imperio pepererunt: Prædicate Ægyptii, qualem videritis in Ioſepho moderatorēm, quem Devs

effætæ Patris senectuti concesserat: Dicite Hungari, qualem habueritis Regem in Stephano, cuius natalibus præluxit cœleste prodigium Referte Hæbrei qualem susceperitis in Isaaco Patrem, in Samuele Iudicem, in Ioanne Solem, quos sterili prognatos toro vniuersus Orbis suspexit. Nihil est a Cælo commune, à quo, qui nobis DELPHINVS exiit, non potest non esse Magnus. Quamquam hæc si abessēt diuina suffragia, sufficerent puero exempla domestica, cùm sanguinis ille degener esse non possit; nec à Rege Christianissimo Religiosissimaq; Regina quisquam edi non optimus. Vt fructus arborum naturam sequuntur, sic ferè liberi Parentum mores imitari solēnt, & non vultum tantùm, sed indolem quoque ferre simillimam. Iam ex vtraq; stirpe quanta DELPHINO sese offerunt incitamenta virtutis? Nolim a me quidquam hoc loco per assentationem di-

ctum, quia nec virtus calamistro, n
cothurno veritas indiget, verum vt hæc mendacio crescere non potest, ita non debet premi silentio. Eo sub Rege nos viuimus, cuius non modo quisque optet imperio subiici, sed vt subiiciatur etiam contendere debeat: nimirùm illius vita si æquiùs æstimetur, censenda est magna quædam virtutũ thesis, & veluti collegium miraculorum. Si dixero bonitate incredibili, altissima prudentia, æquabilitate perpetua, eximia pietate, summa fortitudine præditum, minus, quàm debeam, prædicem; quia quæ reliquis Principibus laudi singula tribuuntur, in nostro vno mirabiliter coëunt vniuersa. Quẽ non suo statim vultu recreat, si comparet? quem non demeretur, si dignatur alloquio? Pascit intuentium oculos, & licet magno iam nomine totum latè orbem impleuerit, tamen contra quàm cæteris accidit, maior
sem-

ſemper conſpicitur, quam ſoleat prædicari: adeò vt qui Regem nunquam viderint, ſummo eius videndi deſiderio teneantur; maiori metu amittendi, qui vident: abripitur, ad eum quiſquis accedit, & quæ eſt diuinarum rerum natura, ita ſibi omnes affixos tenet, nemo vt ab eo non recedat inuitus quiſquam vix auelli poſſit. Quamquam illa Maieſtas etiam abſens coli ſolet, quos enim ſua non præſentia reficit, rerum geſtarum fama percellit: etiam iniquiſſimos quoſq, ſuæ gloriæ obtrectatores ita perſtringit, vt incertum ſit, pluſne diligatur à ſubditis, an prædicetur ab hoſtibus.

Quid ergo iam Reginæ virtutes dicendo commemorem? quas ſanè multas, maximaſq; eſſe oportet, poſtquam Rex tantus eas ſuſpexit, omnes tacito quodam inſtinctu palam efferunt, In ea quippe non modò acre viget ingenium, ſed tam caſti præterea mores elu-

elucent, tam egregia fides, tam ſolida pietas, tàm inſignis manſuetudo, vt cùm dignitatem ſummæ fortunæ retineat, nihil ſupra communem ſortem aſſurgat, eaque ſit omnium vox, ſi quis Reginam in media turba aulicorum internoſcere velit, facilè cogniturum, dum obſeruet modeſtiſſimam omnium. Cultu ſimplex omnem longè ornatum ſuperat, ſemper animo tranquilla, neſcit aulæ ſtrepitum, omnibus denique virtutibus cumulata, facit, ne nos Clothildes, Blancas, Radegundes, Eleonoras, Elizabethas, Margarethas, Catharinas maioribus noſtris inuideamus, poſtquam tenemus ANNAM, quæ paucas ſibi Reginas vidit æquales, nullam habuit gloriâ ſuperiorem. Equidem quoties Regem, vel Reginam intueor, exiſtimo videre me, ſpirantem honeſtatem, radiantem ſapientiam, arridentem humanitatem, ſedentem conſtantiam, liberalitatem

erum-

erumpentem, imperantem iustitiam, religionem triumphantem, quæ in vtro maiora sint, difficilè est comparando iudicare: in vtroque profectò sunt tanta, quanta summis Principibus optari possunt.

Quare vestrum est Galli ex ea semente messem æstimare, quam collegistis; magna siquidem vis est in genere, propterea quod communione naturæ, non modò Parentum sanguis deriuatur in venas succedentium liberorum, sed ipsa eorundem virtus in mentem quoque transfunditur; adeoq; si quantæ sunt in vtroq, Parente tum ingenii, tum virtutis dotes, tantas postmodum in regio DELPHINO visuri sumus (quod par est vnum quemq; nostrum sperare) quis omnibus retro seculis Princeps maior, meliorq; surrexit? Si Patris vigilantiam obtinet, quis solertior? si Matris dignitatem, quis spectabilior, dum illius clementiam

refe-

referet, quem non vincet officiis? dum huius modestiam imitabitur, cui non occurret augustus? Accedat ad Regis fortitudinem, cuncta suo adiunget imperio succedat Reginæ pietati, nullũ non rapiet virtutis exemplo: Æquet LVDOVICI iustitiam, quid non illo Legislatore moderatum? Excipiat ANNÆ sapientiam, quid non illo Rege perfectum? vtriusque demum retineat indolem, videbimus grauitatem vrbanitate, modestia principatum, maiestatem popularitate conditam: & quidquid habet Gallia nobilitatis, & gloriæ, quidquid Hispania amplitudinis, & famæ, in hoc vno collectum ad Mundi dominium.

Atq; hunc vigorem; hoc imperium toto iam illius vultu eminere audio (neque enim fas omnibus eò testes afferre oculos) Regem spirare dicitur adhuc infans, iam affusus genis lepos, & dignitas, quæ Principum esse

solet;

ſolet; iam fronti decus impreſſum, cuiuſmodi Heroém decet; iam fulgor inditus oculis, qui ſydereum, & cœleſte aliquid ſapit. Cernitur vterq, parens vnius in ore; excelſum caput attolit, quaſi toto, vel in cunis iacens, regno emineat; figit obtutus imperterritos, quaſi gentes iam nutu terreat, ſuo breui ferro domandas, manus explicat audaces, quaſi ſceptris aptare velit; teneriter firma exercet brachia, quaſi præludat hoſtium fatis. Ec quem verò metum circumiectis hinc inde nationibus barbaris incuſſum fuiſſe putamus, vbi primum de DELPHINO audiuêre? An non ipſis viſi ſunt priſci illi Gallorum Reges, tot gentium ſuperbi victoriis, quorum imperio vniuerſus ferè terrarum orbis ſuccubuit, hoc infante renaſci? O Galliam hac imprimis prole felicem! Nunc longas tibi, Regina, partus moras ignoſcimus, quas tam glorioſo fœnore repara-

parasti: iam intelligimus non nimis diu expectatum fuisse, qui tantus futurus erat; quin eo gratior accessit, quò serior: eumque tu, Mater Augusta, tardiùs emittere debuisti, vt ex sanguine iam maturo coalesceret fortior. Siquidem ad concipiendum difficilis, lenta etiam partu fuisti; & cum ad annos tres, & viginti fœtum suscipere distuleris, in decimum præterea mensem gestasti vtero; tum quia Principes non eadem, qua cæteri, celeritate funduntur, & qui Rege prægnans est vterus, ægrè patitur tam superbo se onere liberari; tum quia operosum est, quidquid excellit: & longo spatio cuditur, quod æternitáti sacratur. Sic uniones videmus auaro cælo singulos sudari lentè; sic elephantum toto biennio vterum ferre, & fœtum moliri, sic leonem post longos naturæ conatus vnum edi partu generoso, sed raro.

Hoc

Hoc vnum ad felicitatem Galliæ ſempiternam optandum reſtat, vt eum ad multos annos ſuperſtitem videamus, quem, vt liceret aliquando conſpicere, diu, multumque contendimus; & longiùs tantò viuat DELPHINVS, quanto cœpit viuere ſeriùs. Quod ipſum etſi futurum ſemper ſperaui, maximè ex quo dubitat nemo, quin hunc Regi filium DEVS ſingulari quodam munere conceſſerit: tamen auget multo etiam magis ſpem meam eximia Regis pietas, qui eundem vix dũ aluo materna conceptũ, Virgini Deiparæ, vna cum ampliſſimo regno, ſolemni ritu conſecrauit. Hic enim, LVDOVICE, præterire non poſſum inſigne illud religionis tuæ monumentum, quod, dum hominum genus erit, nulla non ſeecula prædicabunt. Iam tibi deſideratæ prolis ſpes non inanis affulſerat, iam pretioſo fœtu Regina diſtēdi cœperat, cùm tu miraculi intelli-

gens,

gens, vt beneficium, quid pietate merueras, pietate rependeres, idq; cum fœnore non modò pignus acceptum, ſed & præterea vniuerſum, quàm latè paret, Galliarum imperium, Auguſtiſſimæ Dominæ, nexu perpetuo deuouiſti, ne quos haberes in ſubditis, quos illa ſui neſciret eſſe mancipii. Imò verò iuſſiſti nos tuæ deuotionis eſſe conſortes, & tecum ad pedes Magnæ mundi Imperatricis accidere, vt gratiam, quæ pertinebat ad omnes, ſinguli agnoſceremus, & tum Regni dedicatio perfecta haberetur, cùm eam quiſque voluntario firmaſſet obſequio. Etſi enim tu, qui omnium in te fortunas colligis, vnus ſpondere poteras pro omnibus, & Rex magnus perſonam implere humilium famulorum; tamen, ne cogi videremur ad ſeruiturẽ, dum nos inaugurabas ad ſanctitatem; decuit, vt ipſi tuum non minus ſpontè imitaremur exemplum, quam facilè

ſeque-

sequeremur imperium. Quale fuit illud spectaculum, quamque iucundum? cùm se infinita toto regno vis hominum, ordines vniuersi, cætus, socienum, ordines vniuersi, cætus, societates, collegia, municipia, castra, Vrbes, Prouinciæ, ad Almæ Virginis aras, ipso die, quo Assumptæ in cælum triumphus agitur, effuderunt: Atq; hinc Rex suo maior imperio, inde Regina fœtu grauior magnifico, in genua procubuerunt, vt simul omnes Galliam potenti cœlorum Reginæ: simul venturam prolem Augustæ Dei Matri, vno consensu vouerent. O magnum præsidium gloriæ! O benè, ac feliciter auspicatam Delphini sortem! Sic regius infans nondum terris monstratus, cœlo militare didicit; priùs initiatus, quàm eductus; ante superis addictus, quàm nobis editus; sponsores iidem fuerunt, qui Parentes; regni obses idē, qui hæres. Ecquid hoc infante beatius, quem citiùs Virginis manus excepere,

pere; quàm obſtetricis? quid MARIA tutrice ſecuriùs, cui ſe DEVS ipſe regendum dedit? Hæc imperium DELPHINO, hæc DELPHINVM ſeruabit imperio. Quod ſi noſtra adhuc exaudiuntur omnium vota, nemo certè illo feliciùs regnauit, nemo diutiùs vixit. Ille ſibi gentes, quas bellicus furor toto orbe diuiſit, conciliabit vniuerſas: il le ſubditis, quos habebit innumeros, omnibus ſuperſtes erit: ille cum Leonibus Leopardos, cum Liliis Aquilas immortali pace componet: ille barbaram gentem Othomannorum, & nocturnum creſcentis lunæ fulgorem extinguet; ille ad vtriuſque maris remotiſſima littora, ad orientem iuxta, & occiduum ſolem ſuæ maieſtatis numen diffundet: ille victoriis Orbem terrarum peragrabit, Clodouæis illuſtrior, Pipinis fortior, Carolis felicior, Philippis auguſtior, Henricis maior, Ludouicis (ſi quid eorum addi poteſt pieta-

pietati, & nomini) etiam melior. Ergo viuat, qui nobis diuinitus extitit, DELPHINVS, & tot annos viuat, quot nascituro vota concepimus, quot plausibus natum excepimus Viuat, donec nullum Europa patiatur hæreticum, nullum Ecclesia non sibi subditum videat. Viuat secundus Regi, qui genuit, Reginæ similis quæ peperit, Gallia maior, quæ flagitauit. Superi, qui dederunt, æternum seruent; Ciues, qui petierunt, Patrem sentiant; Exteri, qui timuerunt, victorem ferant, Fæderati, qui exoptarunt, triumphantem videant. Diu expectatus, nunquam recedat; miraculo genitus, miraculis fulgeat; cælo delapsus, terris imperet. LVDOVICVS meruit, LVDOVICVM æquet, ANNA obtinuit, ANNAM felicitet; Gallia suscepit, Galliam amplificet Augustæ Prolianni mille. Imperatori nouo coronæ mille DELPHINO Gallico victoriæ mille; vt pacem reducat, ut hostes

ſtes conterat; vt oppreſſos liberet, ut Eccleſiam protegat, vt mundo impe-ret, DELPHINVS VIVAT. Hæc ſunt tuorum vota Rex Chriſtianiſſime, hæc publicæ omniū, tibi, tuoq; ſanguini fauſta precantium acclamationes. Det tibi DEVS ætatē, quam mereris, DELPHINO, quam cupis. Illius ortu ita gaudemus, vt tuum nunquam audire velimus interitum. Viuat ille díu tibi, tu nobis ſemper, imperet in æuū, dum ſerò capeſſit Imperium. Alios enim à te LVDOVICE, Gallia Principes, alios à te mundo ANNA, Dominos poſtulat: quantumuis multos dederitis; pauci videbuntur, quia rarum omne, quod optimum. Date filios, videatis Nepotes, & talem ſenectutem, quam ſibimet optet Pronepos, cernat in Proauo; tam fœcundam Borboniæ gentis ſeriem Gallia numeret; quæ nullum finem habeat, Orbem impleat Vniuerſum,

A. M. D. G. P. P. M. I. C. H.